

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 14^{ΗΣ} ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1983

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΥ

ΝΟΜΙΚΗ.— Τὸ ἀπαράβιαστο τοῦ ιδιωτικοῦ βίου καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου.

Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γεωργίου Μιχαηλίδου-Νουάρου*.

I

Τὸ δικαίωμα τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ιδιωτικοῦ βίου καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας ἐκφράσεως τῶν στοχασμῶν διὰ τοῦ τύπου εἶναι βασικά δικαιώματα τοῦ ἀτόμου, ποὺ ἀναγράφονται στὴν Οἰκουμενικὴ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου (ἄρθρα 12 καὶ 19), στὴν εὐρωπαϊκὴ διεθνὴ σύμβαση τῆς Ρώμης τοῦ 1950 (ἄρθρα 8 καὶ 10), στὸ Σύνταγμά μας τοῦ 1975 (ἄρθρα 2, 9 καὶ 14) καὶ στὰ Συντάγματα ἢ σ' ἄλλα νομοθετικὰ κείμενα πολλῶν χωρῶν. Ἡ ἀναγνώριση καὶ κατοχύρωση τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν ἀποτελεῖ σημαντικὸ βῆμα προόδου, ποὺ εἶχε σὲ μεγάλο βαθμὸ πραγματοποιηθεῖ ἤδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα, χάρις στὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1789 καὶ τὴν Ἀμερικανικὴ Ἐπανάσταση τῆς Ἀνεξαρτησίας τοῦ 1776.

Ἄν ἀνατρέξουμε στὶς ἀρχαῖες κοινότητες θὰ διαπιστώσουμε ὅτι ἡ ιδιωτικὴ ζωὴ καὶ ἡ σφαῖρα τοῦ ἀπορρήτου τῶν ἀτόμων ἦταν πολὺ περιορισμένες. Τὸ ἄτομο ζοῦσε κάτω ἀπὸ τὸ συνεχὲς ἔλεγχο τῆς κοινότητος. Τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κοινότητος παρακολουθοῦσαν καὶ ἦταν σὲ θέση νὰ πληροφορηθοῦν τίς πολιτικές του πεποιθήσεις, τὰ φυσικὰ ἢ πνευματικὰ μειονεκτήματά του, τὴν κατάστασιν τῆς υγείας του, τὴν οἰκογενειακὴ καὶ τὴν ἐρωτικὴ του ζωὴ καὶ γενικὰ ὅλα τὰ

* G. MICHAELIDES - NOUAROS, *L'inviolabilité de la vie privée et la liberté de la presse.*

μυστικά του προσώπου του, πράγμα που συμβαίνει σε μεγάλο βαθμό ακόμα και σήμερα στις μικρές γεωργικές και μικροαστικές κοινότητες.

Όπως εκθέτει σχετικά ο γνωστός γάλλος κοινωνιολόγος Émile Durkheim¹, στην αρχαϊκή εποχή «το άτομο ήταν απορροφημένο από την κοινωνία και ακολουθούσε πιστά τις τάσεις της (impulsions). . . .”Όσο όμως προχωρούμε στην ιστορία, τα πράγματα αλλάζουν». . . . «Αρχικά χαμένη (απορροφημένη) στους κόλπους της κοινωνικής μάζας, η προσωπικότητα του ατόμου απελευθερώνεται. Ο κύκλος της ατομικής ζωής, αρχικά περιορισμένος και πολύ λίγο σεβαστός, επεκτείνεται και γίνεται ένα προέχον αντικείμενο ήθικου σεβασμού. . . .”Όσο προχωρεί κανείς στην ιστορία, τόσο η αξιοπρέπεια του προσώπου ολοένα αυξάνεται (va croissant). Δεν υπάρχει νόμος καλύτερα αποδειγμένος». Με άλλες λέξεις, κατά τον Durkheim στην ιστορία της ανθρωπότητας παρατηρείται μια συνεχής προώθηση (émergence) του ατόμου σε σχέση με την κοινωνία, μια συνεχής και βαθμιαία απελευθέρωση του ατόμου από τους περιορισμούς του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Η όρθότητα της απόψεως αυτής του Durkheim, την οποία δέχονται και άλλοι κοινωνιολόγοι², επιβεβαιώνεται και από την παρατήρηση της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας και του τρόπου της διαβίωσης των ατόμων στις μεγάλες πόλεις. Οι επικρατούσες στις πόλεις αυτές συνθήκες επιτρέπουν στα άτομα να θωρακισθούν απέναντι στην περιέργεια των άλλων, να διαφυλάξουν για τον εαυτό τους τα μυστικά της προσωπικής τους ζωής και να εξασφαλίσουν την επιθυμητή μόνωση, την ψυχική και πνευματική τους ήρεμία. Η δυνατότητα αυτή της προστασίας της ιδιωτικής ζωής, της διαφυλάξεως της σφαίρας του απορρή-

1. Βλ. Émile Durkheim, *Leçons de Sociologie. Physique des mœurs et du Droit*, Paris (Presses Universitaires de France) (1950) σ. 68 έπ.: (L'individu) absorbé par la société, il en suivait docilement les impulsions et subordonnait sa destinée propre aux destinées de l'être collectif, sans que le sacrifice lui coûtât; car sa destinée particulière n'avait pas à ses yeux le sens et la haute importance que nous lui attribuons aujourd'hui. . . . Mais plus on avance dans l'histoire, et plus on voit les choses changer. D'abord perdue au sein de la masse sociale, la personnalité individuelle s'en dégage. Le cercle de la vie individuelle, d'abord restreint et peu respecté, s'étend et devient l'objet éminent du respect moral (σ. 69). . . . Dira-t-on que ce culte de l'individu est une superstition dont il faut nous débarrasser. Mais c'est aller contre tous les enseignements de l'histoire; car plus on va et plus la dignité de la personne va croissant. Il n'est pas de loi mieux établie (σ. 70).

2. Πρβλ. Γ. Μιχαηλίδης - Νουάρου, *Ζωντανό δίκαιο και φυσικό δίκαιο*, (1982) σ. 372 έπ. και τη σημ. 20 και τις έκεί παραπομπές στους Maciver - Page, Cuvillier και Rocher.

του άποτελεῖ λοιπόν ἓνα ἐπίτευγμα τῶν νεότερων χρόνων, ἓνα ἐπίτευγμα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ. Τὸ ἐπίτευγμα ὅμως αὐτὸ ἄρχισε νὰ ἀπειλεῖται τελευταῖα ἀπὸ τὶς προόδους τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τεχνολογίας³, ποὺ καθιστοῦν δυνατὴ τὴ διείσδυση (μὲ τηλεφώνους, τηλε-φωτογραφικὲς μηχανές, μαγνητόφωνα, ἡλεκτρονικὰ μηχανήματα κ.λπ.) στὰ ἄδυτα τῆς ἰδιωτικῆς καὶ τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ ἔχουν γενικὰ πολλαπλασιάσει τοὺς κινδύνους τῆς προσβολῆς τῶν ἀγαθῶν τοῦ προσώπου. Οἱ κίνδυνοι αὐτοὶ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς καταδίκης τῶν μεθόδων τῶν αὐταρχικῶν κρατῶν, ποὺ ἀποβλέπουν στὴν ἐκμηδένιση τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ὀντότητας τοῦ ἀνθρώπου, ὥθησαν τὸ σύγχρονο νομοθέτη νὰ θεσπίσει νέες καὶ πληρέστερες διατάξεις, οἱ ὁποῖες, ἀφ' ἐνός, διακηρύσσουν ὅτι ὁ σεβασμὸς τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ πρωταρχικὴ ὑποχρέωση τῆς Πολιτείας (ἄρθρο 2 § 1 τοῦ Συντάγματος), καί, ἀφ' ἑτέρου, προστατεύουν ρητὰ τὸ ἀπαρβίαστο τῆς ἰδιωτικῆς καὶ τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς (ἄρθρο 9 § 1 τοῦ Συντάγματος).

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, παράλληλα μὲ τὴν προστασία τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, τὸ σύγχρονο δίκαιο ἔχει λάβει σημαντικὰ μέτρα γιὰ τὴν προστασία τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθέρης ἐκφράσεως τῶν στοχασμῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, ὁ ὁποῖος πολὺ συχνὰ χαρακτηρίζεται⁴ ὡς ἡ τετάρτη ἐξουσία τοῦ Κράτους. Μὲ

3. Πρβλ. Γ ε ω ρ γ. Β λ ά χ ο υ, Κοινωνιολογία τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου² (1979) σ. 42 καὶ 140 ἐπ. καὶ τὶς ἐκεῖ ὑποσημειώσεις. Ἐπίσης βλ. F. R i g a u x, L'élaboration d'un «right of privacy» par la jurisprudence américaine, στὴ Revue internationale de droit comparé, 1980, σ. 709, ὁ ὁποῖος ἐκθέτει ὅτι στὸ θέμα τῆς προστασίας τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς ἡ ἀμερικανικὴ ἐπιστὴμὴ διακρίνει τρεῖς περιόδους: (α) τὴν προτεχνολογικὴ (1780 - 1880)· (β) τὴν περίοδο τῆς πρώτης τεχνολογικῆς προκλήσεως (1880 - 1950) καὶ (γ) τὴν περίοδο τῆς δευτέρας τεχνολογικῆς προκλήσεως (1950 ἕως σήμερα). Ἀφῆνοντας κατὰ μέρος τὴν προτεχνολογικὴν περίοδο, ὁ Rigaux σημειώνει ὅτι ἀπὸ μὲν τὶς ἀρχὲς τῆς πρώτης τεχνολογικῆς περιόδου (1880 - 1950) πραγματοποιήθηκαν οἱ ἐφευρέσεις τοῦ μικροφώνου, τῆς στιγμιαιᾶς φωτογραφίας (instantané), τοῦ τηλεφώνου, τῆς ἡχογραφῆσεως κ.λπ. Στὴ δὲ δευτέρῃ τεχνολογικῇ περίοδῳ (1950 ἕως σήμερα) τελειοποιήθηκαν οἱ ἐφευρέσεις τῆς προηγούμενης περιόδου καὶ σημειώθηκαν νέες ἐφευρέσεις, ὅπως τὰ ἡλεκτρονικὰ μηχανήματα τῆς ἀνιχνεύσεως (détection), τῆς ἀναπαραγωγῆς (reproduction) καὶ τῆς πληροφοριοδοτήσεως (informatisation), ποὺ ἀπειλοῦν ἀκόμη περισσότερο τὴν ἰδιωτικὴν σφαῖρα τοῦ ἀπορρήτου. Περιγραφὴ τῶν ἡλεκτρονικῶν αὐτῶν μηχανημάτων ποὺ καθιστοῦν δυνατὴ τὴν ἀπόκρυφὴ παρακολούθηση συνομιλιῶν ἀπὸ ἀπόστασι πολλῶν χιλιόμετρων βλ. στοὺς B. Κ υ π ρ α ῖ ο, Ἀρμενόπουλος, 30 (1976) σ. 99 ἐπ. καὶ C. S. Aronstein, Travaux de l'Association H. Capitant, tome 25 (1974) σ. 379 ἐπ.

4. Πρβλ. Σ γ ο υ ρ ί τ σ α, Συνταγματικὸν Δίκαιον, τόμος Β', τεῦχος β', (συνεργασία Κ. Γεωργοπούλου), (1966) σ. 66. Ὅπως ὅμως παρατηρεῖ ὁρθὰ ὁ Γ. Κ. Β λ ά χ ο ς, Πολιτικὴ, Γ' (1981) σ. 420 σημ. 1, ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς εἶναι ἐσφαλμένος, γιατί στίς χώρες ὅπου ὁ τύπος δὲν ἔχει ἐνταχθεῖ οὔτε ἐλέγχεται ἀπὸ τὸ κράτος δὲν ἀποτελεῖ «ἐξουσία» θεσμικὰ καθο-

τὸ πνεῦμα αὐτό, τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει στὸ ἄρθρο 14 τὴ λογοκρισία καὶ κάθε προληπτικὸ μέτρο κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, ἐπίσης δὲ ὁ κοινὸς νομοθέτης ἔχει θεσπίσει ἄλλα μέτρα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐνισχύει καὶ θετικὰ⁵ (π.χ. μὲ τὴν ἀτέλεια τοῦ δημοσιογραφικοῦ χάρτου) τὸ ἔργο τοῦ τύπου⁶, ὡς ὄργάνου ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὸ δημόσιο συμφέρον τῆς ἐνημερώσεως τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας σὲ θέματα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος. Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ὁ τύπος καὶ τὰ λοιπὰ μέσα ἐνημερώσεως πραγματοποιοῦσαν σημαντικὲς προόδους στὸν πνευματικὸ τομέα. Οἱ πρόοδοι αὐτές, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ φαινόμενο τῆς «ἀνόδου τῶν μαζῶν»⁷, δηλαδή τῆς εἰσοδοχῆς στὴν κοινωνικὴ ζωὴ μεγάλων μαζῶν τοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ διακατέχονται ἀπὸ μιὰ ἐντονη περιέργεια γιὰ τὸν ἰδιωτικὸ βίον τῶν προσώπων τῆς ἐπικαιρότητας, εἶχαν ὡς περαιτέρω συνέπειες πρῶτον τὴν ἐνίσχυση τῆς τάσεως ὀρισμένης μερίδας τοῦ τύπου νὰ ἐκμεταλλευθεῖ τὴν περιέργεια αὐτὴ γιὰ κερδοσκοπικοὺς σκοποὺς, καί, δεύτερον, τὴν ἐμφάνιση νέων ἐπαγγελματικῶν ὁμάδων (ὅπως οἱ ἀνταποκριτὲς τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν μαζικῶν μέσων ἐνημερώσεως,

ρισμένη, ὅπως οἱ ἄλλες τρεῖς ἐξουσίες, ἀλλὰ μιὰ πολιτικὴ δύναμη λίγο ἢ πολὺ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸ κράτος.

5. Γιὰ τὴ θετικὴ προστασία τοῦ τύπου βλ. Ν. Ἀντωνόπουλου, 'Ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου ἐν Ἑλλάδι (1965) § 22 ἐπ. σ. 124 ἐπ.

6. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι στὴν ἔννοια τοῦ τύπου περιλαμβάνονται (σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 1 τοῦ Α.Ν. 1092/1938 περὶ τύπου), ὅχι μόνον οἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ βιβλία, τὰ φυλλάδια, οἱ φωτογραφίες καὶ τὰ μετάλλια, δηλαδή ὅλα τὰ προϊόντα ποὺ παράγονται μὲ μηχανικὰ ἢ ἄλλα μέσα σὲ πολλὰ ὅμοια ἀντίτυπα (πρβλ. Σγουρίτσας, ὁ.π., τόμ. Β' τεύχος β' σ. 73 ἐπ.). Οἱ φωτογραφικὲς πλάκες καὶ τὰ φιλμ τοῦ κινηματογράφου θὰ μπορούσαν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἔντυπα, γιὰτὶ ἀναπαράγονται μὲ μηχανικὰ μέσα σὲ μεγάλο ἀριθμὸ ἀντιτύπων. "Ὅπως ὅμως ὀρίζει τὸ ἄρθρο 15 § 1 τοῦ Συντάγματος, οἱ προστατευτικὲς γιὰ τὸν τύπο διατάξεις δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ κινηματογράφου, τῆς φωτογραφίας, τῆς ραδιοφωνίας καὶ τῆς τηλεοράσεως" πρβλ. καὶ τὸ ἄρθρο 10 § 1 ἐδ. 2 τῆς εὐρωπαϊκῆς συμβάσεως τῆς Ρώμης τοῦ 1950 «περὶ προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν».

7. Γιὰ τὸ φαινόμενο αὐτὸ βλ. τὸ γνωστὸ ἔργο τοῦ ἴσπανοῦ φιλοσόφου Ὁρτέγκα Ὑ Γκασσέτ (J. Ortega y Gasset), 'Ἡ ἐξέγερση τῶν μαζῶν, εἰσαγωγή, μετάφραση, ἐπιλεγόμενα Χρ. Μαλεβίτση, ἔκδ. Δωδώνη, (1972). Τὸ βιβλίο αὐτό, ποὺ πρωτοεκδόθηκε στὰ ἰσπανικὰ τὸ 1930, περιέχει βέβαια πολλὲς ὁρθὲς παρατηρήσεις, ἀλλὰ γενικὰ εἶναι γραμμένο μὲ ἕνα ὑπερβολικὰ ἀπαισιόδοξο τόνο γιὰ τὴ σύγχρονη ἐποχὴ, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Ὁρτέγκα ὁδηγεῖ σὲ μιὰ ἐπιστροφή στὸ βαρβαρισμὸ (βλ. ὁ.π. σ. 103, 110, 119, 132 ἐπ.). Ἰδιαιτέρα ὑπερβολικὸς εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας ὡς «κακομαθημένου παιδιοῦ», τὸ ὁποῖο ἔχει ἄμετρες ἀξιώσεις καὶ ζεῖ μὲ τὴν ἐντύπωση πὼς δὲν ἔχει ὑποχρεώσεις (σ. 88 ἐπ.).

οί φωτορεπόρτερς, οί εκδότες σκανδαλοθηρικῶν ἐντύπων), ποὺ ἔχουν ὡς βιοποριστικὸ ἔργο νὰ παρακολουθοῦν τὴ δημοσίαι καὶ τὴν ιδιωτικὴ ζωὴ διαφόρων ἀτόμων καὶ νὰ προσφέρουν στὸ κοινὸ ὅλες τὶς πληροφορίες ποὺ ἱκανοποιοῦν τὴν περιέργειά του.

Ἔτσι δημιουργήθηκε μιὰ καινούργια ἀπειλὴ κατὰ τοῦ ιδιωτικοῦ βίου καὶ ταυτοχρόνως ἓνα νέο νομικὸ πρόβλημα, ποὺ τίθεται πολὺ συχνά⁸, ὅταν ὁ τύπος καὶ τὰ λοιπὰ μέσα ἐνημερώσεως φέρουν στὴ δημοσιότητα πληροφορίες γιὰ τὴν ιδιωτικὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων, οἱ ὁποῖες κατὰ τὶς κρατοῦσες ἀντιλήψεις θεωροῦνται ὅτι ἀνήκουν στὴ σφαῖρα τοῦ ἀπορρήτου⁹. Τὸ πρόβλημα αὐτό, ποὺ εἶναι πολὺ μεγάλο, συζητεῖται ζωηρὰ στὴ διεθνὴ καὶ τὴν ἐλληνικὴ βιβλιογραφία (βλ. π.χ. τὶς εἰδικὲς ἐργασίες¹⁰ τῶν Κρίππα, Μαυριᾶ, Πλαγιαννάκου, Φόνης Σκορίνη κ.ἄ.) καὶ ἐξετάζεται ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ συνταγματικοῦ, τοῦ ἀστικοῦ, τοῦ ποινικοῦ καὶ τοῦ δικονομικοῦ δικαίου. Δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸ νὰ εἰσέλθω ἐδῶ σὲ λεπτομέρειες καὶ θὰ περιορισθῶ νὰ ἐκθέσω ὀρισμένες σύντομες

8. Βλ. τὴ σχετικὴ νομολογία ποὺ παραθέτει ὁ Κ. Σ η μ α ν τ ή ρ α ς, Γενικαὶ Ἀρχαὶ τοῦ Ἀστ. Δικαίου³ (1980), τόμ. Α', σ. 343 ἀριθ. 540.

9. Γιὰ τὴν ἔννοια τῆς σφαῖρας τοῦ ἀπορρήτου βλ. Κ. Σ ο ῦ ρ λ α, Ἑρμ. ΑΚ. Εἰσαγ. ἄρθρων 57 - 60 ἀριθ. 71 ἐπ., 56 ἐπ., Α. Γ α ζ ή, Γενικαὶ Ἀρχαὶ Β, 1 § 44, Π ε' σ. 39 ἐπ., Κ. Σ η μ α ν τ ή ρ α ς, ὁ. π. (σημ. 8) ἀριθ. 535 σ. 341, Ι. Κ α ρ α κ α τ σ ά ν η, στὸ Γ ε ω ρ γ ι ά δ η - Σ τ α θ ο π ο ῦ λ ο υ, Ἀστικὸς Κώδιξ, Α'. Γενικαὶ Ἀρχαὶ (1978) ἀριθ. 57 ἀριθ. 8.

10. Βλ. Γ. Κ ρ ί π π α, Ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου ἐναντὶ τοῦ δικαίωματος ἐπὶ τοῦ ιδιωτικοῦ βίου, (1972), τοῦ Ἱ δ ι ο υ μελέτες στὸ περιοδικὸ Ἑλληνικὴ Δικαιοσύνη 1966 καὶ 1967, Γ. Π λ α γ ι α ν ν ά κ ο υ, Τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἴδιας προσωπικότητος, Ἑλληνικὴ Δικαιοσύνη, 1966, σ. 107 ἐπ., Κ. Μ α υ ρ ι ᾶ, Τὸ συνταγματικὸ δικαίωμα ιδιωτικοῦ βίου, ἐκδ. Ἀντ. Σάκκουλα, (1982), Φ ό ν η ς Π α π α ρ ρ η γ ο π ο ῦ λ ο υ - Σ κ ο ρ ί ν η, Ἡ πληροφόρησις τοῦ κοινοῦ διὰ τοῦ τύπου καὶ ἡ προστασία τῆς προσωπικότητος τοῦ κατηγορουμένου, Νομικὸ Βῆμα, (NoB) 1977, σ. 280 καὶ τὶς λοιπὰς παραπομπὰς ποὺ παρατίθενται στὶς μελέτες αὐτές. Ἀπὸ τὴν πλουσιότατη ἀλλοδαπὴ βιβλιογραφία σημειώνομε ἐκλεκτικὰ: Η. Η u b m a n n, Das Persönlichkeitsrecht² (1967), R. N e r s o n, La protection de la vie privée en droit positif français, Revue intern. de droit comparé, 33, (1971) σ. 737 ἐπ., R i g a u x ὁ. π. (σημ. 3) σ. 701 ἐπ. καὶ τὶς μελέτες τῶν J. V e l u, P. J u v i g n y καὶ R. V. J o n e s κ.ἄ. στὸ συλλογικὸ ἔργο Privacy and Human Rights (Reports and Communications presented at the 3rd Intern. Colloquy... on Human Rights), edited by A. H. R o b e r t s o n, Manchester (1973) σ. 12, 129, 139 ἐπ. καὶ τῶν J. M. G r o s s e n, C. S. A r o n s t e i n, P. G l e n n, A. D e c o c q ἐν Travaux de l'Association H. Capitant (Le secret et le droit) tome 25 (1974) σ. 364, 369, 419, 467 ἐπ.· πρβλ. ἐπίσης καὶ Γ. Μ ι χ α η λ ἰ δ ο υ - Ν ο ῦ ά ρ ο υ, Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς καὶ τὸ ἀστικὸν δίκαιον (1962) σ. 15 ἐπ., 30 ἐπ. καὶ τὶς σημ. 15 καὶ 48 καὶ τὶς ἐκεῖ παραπομπές.

σκέψεις για δύο από τα κυριότερα θέματα του όλου προβλήματος, δηλαδή: (α) για τον ακριβή προσδιορισμό της έννοιας του «ιδιωτικού βίου» και ειδικότερα της σφαίρας του άπορήτου και (β) για τις αρχές, βάσει των οποίων πρέπει να επιλύεται εκάστοτε ή σύγκρουση της ελευθερίας του τύπου με το άπαρξίαστο της ιδιωτικής ζωής.

Προτού όμως εισέλθω στην εξέταση των θεμάτων αυτών, νομίζω χρήσιμο να υπενθυμίσω ότι η ευρωπαϊκή σύμβαση της Ρώμης του 1950 για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των βασικών ελευθεριών, που έχει επικυρωθεί με το νόμο 2329/1953 και το Ν.Δ. 53/1974 και έχει σήμερα (σύμφωνα με το άρθρο 28 § 1 του Συντάγματος) συνταγματική ισχύ, όριζε ρητά στο άρθρο 10 § 1 ότι η ελευθερία της εκφράσεως περιλαμβάνει και την ελευθερία της λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών «άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και άσχετως συνόρων», δηλαδή μια ελευθερία που ένας σύγχρονος συγγραφέας (ό Th. Fleiner) εξαίρει χαρακτηριστικά με την ακόλουθη φράση: «Εξήγησέ μου πώς κυκλοφορεί η πληροφορία στη χώρα σου και θα σοῦ πῶ τί εἶδους πολίτευμα ἔχει»¹¹. Ἡ δὲ παράγραφος 2 τοῦ ἴδιου ἄρθρου 10 τῆς εὐρωπαϊκῆς συμβάσεως τῆς Ρώμης, ἀφοῦ θεσπίζει ὅτι ἡ εὐλευθερία τοῦ τύπου καὶ τῶν πληροφοριῶν συνεπάγεται «καθόκοντα καὶ εὐθύνas», παρέχει στὸ νομοθέτη κάθε χώρας τὴν εὐχέρεια νὰ καθιε-

11. «Kläre mich auf über den Informationsfluss in Deinem Staat, und ich sage Dir, was für ein Regierungssystem Dein Staat hat» ὅπως παρατίθεται ἀπὸ τὸν C h. P o n c e t, La liberté d'information du journaliste κ.λπ. ἐν Revue internationale de droit comparé, 1980, σ. 732 σημ. 5 (βλ. καὶ τὴ σημ. 1 ὅπου καὶ παραπομπὴ στὴ μελέτη τοῦ T h. F l e i n e r, Demokratie und Informationsfreiheit, RDS 1970). Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι, ἐνῶ κατὰ τὸ ἄρθρο 19 τῆς Οἰκουμενικῆς Διακηρύξεως ἡ εὐλευθερία τῆς ἐκφράσεως περιλαμβάνει τὸ δικαίωμα τῆς ἀναζητήσεως, τῆς λήψεως καὶ τῆς μεταδόσεως πληροφοριῶν, τὸ ἄρθρο 10 τῆς εὐρωπαϊκῆς συμβάσεως τῆς Ρώμης ἔχει στενότερη διατύπωση καὶ ὁρίζει ὅτι ἡ εὐλευθερία τῆς ἐκφράσεως περιλαμβάνει μόνον τὴν εὐλευθερία τῆς λήψεως καὶ μεταδόσεως πληροφοριῶν, ἀλλὰ ὅχι καὶ τὴν εὐλευθερία τῆς ἀναζητήσεως πληροφοριῶν. Ἡ παράλειψη τῶν λέξεων «νὰ ἀναζητήσει» (de rechercher) δὲν ὀφείλεται κατὰ τὸν Poncet, ὁ.π. σ. 746, σὲ παραδρομὴ ἀλλὰ εἶναι σκόπιμη καὶ θεληματικὴ (omission volontaire). Ἀπὸ αὐτὸ συνάγεται ὅτι ἡ σύμβαση τῆς Ρώμης δὲν ἀναγνωρίζει στοὺς πολίτες τὸ δικαίωμα νὰ ἀναζητοῦν πληροφορίες ἀπὸ τὶς δημόσιες ἀρχές καὶ κοινοποίησι τῶν σχετικῶν ἐγγράφων, οὔτε καὶ τὴν ἀντίστοιχη ὑποχρέωση τοῦ Κράτους (βλ. P o n c e t, σ. 746 καὶ σημ. 79, πού ἀναφέρει τὶς προσπάθειες τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης γιὰ νὰ δοθεῖ μιὰ εὐρύτερη ἐρμηνεία τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ).

Ἡ ἄποψη αὕτη εἶναι νομίζω βασικὰ ὀρθή. Πράγματι ἀπὸ τὴν παράλειψη τῶν λέξεων «νὰ ἀναζητήσει» συνάγεται ὅτι ἡ σύμβαση τῆς Ρώμης δὲν ἀναγνωρίζει τὸ αὐτὸ τε λ ἐς δικαίωμα πληροφορήσεως (droit à l'information) (πρβλ. κατωτ. κείμενο καὶ σημ. 34), τὸ ὁποῖο ἔχει ἀναγνωρισθεῖ σὲ πολλὰς χώρες καὶ παρέχει στὸν πολίτη τὴν ἐξουσία νὰ ζητεῖ ἀπὸ

ρώσει περιορισμούς των ελευθεριών αυτών, οι όποιοι αποτελούν μέτρα αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία για την εθνική ασφάλεια, για την προάσπιση της δημοσίας τάξεως και την πρόληψη του εγκλήματος, και γενικά για λόγους δημοσίου συμφέροντος, καθώς και για την προστασία της ύποληψεως και των δικαιωμάτων των τρίτων. Στην έννοια δὲ τῆς «ὕποληψεως καὶ των δικαιωμάτων των τρίτων» περιλαμβάνεται ἀσφαλῶς καὶ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου των ἀτόμων. Πάντως, ὅπως εἴπαμε, κατὰ τὸ γράμμα

τις δημόσιες ἀρχές τις πληροφορίες πού τὸν ἐνδιαφέρουν καὶ νὰ λαμβάνει γνώση ὅλων των ἐγγράφων τοῦ σχετικοῦ φακέλου τῆς διοικήσεως. Ἡ λύση αὐτὴ ἰσχύει καὶ σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμά μας ὑπὸ τοὺς ἀκόλουθους μετριασμούς :

(α) Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς συντάκτες ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν νομίζουμε ὅτι ἀπὸ τῆς δημοκρατικῆς ἀρχῆς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου (ἄρθρο 14 τοῦ Συντ.) καὶ ἀπὸ τῆς φύσης τοῦ τύπου ὡς ὀργάνου πληροφόρησης τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἐλέγχου τῆς διοικήσεως, συνάγεται ὅτι οἱ ἐν λόγω συντάκτες, γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν ἐπιτυχῶς τὸ ἔργο τους, ἔχουν δικαίωμα νὰ ἀναζητοῦν πληροφορίες ἀπὸ ὅλες τις γενικὰ προσιτὲς πηγές πληροφοριῶν μιᾶς δημοκρατικῆς κοινωνίας. Βλ. σχετικά τὸ ἄρθρο 5 ἐδ. 1 τοῦ γερμανικοῦ θεμελιώδους νόμου τῆς Βόννης τοῦ 1949, κατὰ τὸ ὅποιο τὸ δικαίωμα τῆς ἀντλήσεως πληροφοριῶν ἀπὸ τις γενικὰ προσιτὲς πηγές ἀνήκει γενικὰ σὲ κάθε πολίτη καὶ θεωρεῖται ὡς παρακολούθημα τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκφράσεως των στοχασμῶν· πρβλ. M a u n z - D ü r i g - H e r z o g - S c h o l z, Grundgesetz, τόμ. Α', Art. 5 ἀριθ. 48 ἐπ. καὶ ἰδίως ἀριθ. 88 ἐπ., 90 ἐπ., ὅπου ἀναλύεται καὶ ἡ έννοια των «γενικὰ προσιτῶν πηγῶν πληροφοριῶν».

(β) Ἐξάλλου ἀπὸ τὰ ἄρθρα τοῦ Συντάγματος 14 § 2 (γιὰ τὴν ἐλευθεροτυπία), 15 § 2 (πού ὀρίζει ὅτι ἡ ραδιοφωνία καὶ ἡ τηλεόραση τελοῦν ὑπὸ τὸν ἄμεσο ἐλεγχὸ τοῦ Κράτους καὶ σκοποῦν «εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ἐπὶ ἴσοις ὅροις μετάδοσιν πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων»), καὶ τὸ ἄρθρο 16 § 1 (κατὰ τὸ ὅποιο ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἔρευνα εἶναι ἐλεύθεραι, ἡ δὲ ἀνάπτυξις των ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους), σὲ συνδυασμὸ μὲ τοὺς κανόνες λειτουργίας τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ τις ἀρχές τῆς χρηστῆς διοικήσεως, συνάγεται ὅτι τὸ Κράτος ἔχει ὑποχρέωση νὰ ἐνημερώνει τοὺς πολίτες γιὰ τὰ γεγονότα πού ἀφοροῦν τὸ δημόσιο (στὴν εὐρεία έννοια) τομέα τῆς ζωῆς. Ἡ ὑποχρέωση αὐτὴ τοῦ σύγχρονου δημοκρατικοῦ Κράτους ἰσχύει ἔναντι τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἀλλὰ δὲν γεννᾷ ἀγώγιμη ἀξίωση κατὰ τοῦ Κράτους (βλ. Π α ρ α ρ ᾱ, Σύνταγμα 1975 — Corpus (1982), ἄρθρο 14 ἀριθ. 19 καὶ 21 σ. 228, πρβλ. καὶ M a u n z - D ü r i g ὁ.π., Art. 5 ἀριθ. 101 ἐπ.). Μὲ ἄλλες λέξεις ἔχουμε ἐδῶ μιὰ ὑποχρέωση τοῦ Κράτους πρὸς παροχὴ (δηλαδὴ πρὸς μιὰ θετικὴ ἐνέργεια - *facere*), ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται ἓνα ἀντίστοιχο δικαίωμα πληροφόρησης των πολιτῶν, τὸ ὅποιο, ὅπως ὑποστηρίχθηκε τελευταῖα, μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς κοινωνικὸ δικαίωμα (Π α ρ α ρ ᾱ σ loc. cit.). Γιὰ τὴν έννοια καὶ τὴ νομικὴ φύση των κοινωνικῶν δικαιωμάτων βλ. Γ ε ω ρ γ. Λ ε β έ ν τ η, ΤοΣ 2 (1979) 139 ἐπ., 145 ἐπ., Γ ε ω ρ γ. Β λ ά χ ο, ὁ.π. (σημ. 3) σ. 124 ἐπ., πρβλ. ἐπίσης καὶ Π α ρ α ρ ᾱ, ὁ.π., ἄρθρο 22 ἀριθ. 12 ἐπ., 19 ἐπ., σ. 332, 343 ἐπ., ὅπου συζήτηση γιὰ τὴ νομικὴ φύση τοῦ κοινωνικοῦ δικαιώματος ἐργασίας.

και τὸ πνεῦμα τῆς διατάξεως αὐτῆς οἱ περιορισμοὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ τῶν πληροφοριῶν εἶναι θεμιτοί, μόνο ὅταν ἀποτελοῦν μέτρα ἀναγκαῖα σὲ μιὰ δημοκρατικὴ κοινωνία¹². Ἔτσι ἡ εὐρωπαϊκὴ σύμβαση τῆς Ρώμης μᾶς παρέχει μιὰ κατευθυντήρια γραμμὴ, ποὺ εἶναι ἄλλωστε σύμφωνη καὶ μὲ τὴ λογικὴ τῶν πραγμάτων, μᾶς ὑποδεικνύει δηλαδὴ ὅτι γιὰ τὴν ἐπίλυση τῆς συγκρούσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ τῶν πληροφοριῶν μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ιδιωτικοῦ βίου πρέπει πάντα νὰ στηριζόμαστε στὶς ἀντιλήψεις ποὺ ἐπικρατοῦν σὲ μιὰ δημοκρατικὴ κοινωνία.

II

Μετὰ τὶς παρατηρήσεις αὐτές, ἃς ἐξετάσουμε ποιὰ εἶναι ἡ ἔννοια καὶ τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενο τοῦ ὅρου «ιδιωτικὸς βίος». Στὸ θέμα αὐτὸ ἔχουν καταβληθεῖ πολλές προσπάθειες, χωρὶς ὅμως νὰ καταλήξουν σ' ἓνα ὄρισμὸ τοῦ ιδιωτικοῦ βίου γενικὰ ἀποδεκτό. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὁ πρῶτος ὄρισμὸς τοῦ ιδιωτικοῦ βίου δόθηκε πρὶν 100 περίπου χρόνια ἀπὸ τὸν ἀμερικανὸ δικαστὴ Thomas Cooley, ὁ ὁποῖος στὸ σύγγραμμά του «περὶ ἀδικημάτων» (On torts, 2η ἐκδ. 1888) τόνισε ὅτι κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸ δικαίωμα σὲ μιὰ πλήρη ἀσυλία¹³ (ἐξασφάλιση τοῦ ἀπροσβλήτου τοῦ προσώπου του), δηλαδὴ τὸ δικαίωμα νὰ μὴ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἀφήνεται μόνος στὴν ἡρεμία του (a right of complete immunity : to be let alone). Τὸ δικαίωμα αὐτό, ποὺ ἀποτελεῖ βασικὸ πυρῆνα τῆς προστασίας τοῦ

12. Γιὰ τὴν ἔννοια τῆς ρήτηρας τῆς «δημοκρατικῆς κοινωνίας», ἡ ὁποία ἀναγράφεται καὶ στὸ ἄρθρο 29 τῆς Οἰκουμενικῆς διακηρύξεως καὶ τὰ ἄρθρα 8, 9, 10 καὶ 11 τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβάσεως βλ. Φ. Βεγγλερ ἡ, Οἱ περιορισμοὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἐκδ. Ἀντ. Σάκκουλας, (1982) σ. 78 ἐπ. Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἀναγραφῆς τῆς ρήτηρας αὐτῆς στὴν Οἰκουμενικὴ διακήρυξη βλ. τὸν ἴδιο ὁ.π., σ. 80 σημ. 87.

13. Πρβλ. Rigaux ὁ.π. (σημ. 3) σ. 710 καὶ σημ. 26 καὶ 27. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Rigaux, ἡ ἔκφραση «τὸ δικαίωμα νὰ ἀφήνεται κανεὶς μόνος» (the right to be let alone), υἱοθετήθηκε ἀργότερα ἀπὸ πολλὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου τῶν Η.Π.Α. καὶ ιδιαίτερα ἀπὸ τοὺς δικαστὲς Brandeis καὶ Douglas, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὁ δεῦτερος διατυπώνει, σὲ μιὰ ἀπόφαση τοῦ 1952, τὴ σκέψη ὅτι «τὸ δικαίωμα νὰ ἀφήνεται κανεὶς μόνος ἀποτελεῖ πραγματικὰ τὴν ἀπαρχὴ κάθε ἐλευθερίας» (is indeed the beginning of all freedom). Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι μιὰ παρόμοια ἔκφραση συναντοῦμε στὸ βούλευμα τοῦ Ἐφετείου Θεσσαλονίκης 189/1981, ΝοΒ 30 (1982) σ. 103 - 104 κατὰ τὸ ὁποῖο «αἱ ὑποκλοπαὶ... καὶ ἡ ἄνευ τῆς βουλήσεως τοῦ ὁμιλοῦντος φωνοληψία ἀποτελοῦν προσβολὴν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἥτοι παραβίασιν τῆς ιδιωτικῆς ἐκείνης περιοχῆς του, ὅπου δικαιοῦται νὰ παραμείνῃ ἀπολύτως μόνος». Μιὰ ἀνάλογη ἔκφραση (le droit de chacun d'être laissé tranquille) ἔχει υἱοθετηθεῖ στὴ γαλλικὴ καὶ βελγικὴ βιβλιογραφία, πρβλ. Nerson, Revue intern. de droit comparé, 33 (1971), σ. 739 καὶ σημ. 6.

ιδιωτικοῦ βίου, καλεῖται ἀπὸ πολλοὺς συγγραφεῖς «δικαίωμα στὴ μόνωση» (*droit à la solitude*) ἢ «στὴν αὐτοσυγκέντρωση»¹⁴. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τοῦ Th. Cooley πέρασε ἓνας ὁλόκληρος αἰώνας κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὁποῖου τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τοῦ ιδιωτικοῦ βίου (*right of privacy*) ἀναγνωρίσθηκε γενικὰ ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ νομολογία καὶ ἐπιστῆμη καὶ ἔχει ἀποκτήσει ἓνα πολὺ εὐρὺ περιεχόμενο.

Ἔτσι, σύμφωνα μὲ τὴ νεότερη νομολογία τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου τῶν Η.Π.Α., τὸ δικαίωμα αὐτὸ περιλαμβάνει¹⁵, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προστασία τῆς μονώσεως καὶ τῆς ψυχικῆς ἡρεμίας τοῦ ἀτόμου, καὶ πολλὲς ἄλλες ἐλευθερίες καὶ ἰδίως: (α) τὴν προσωπικὴ ἐλευθερία καὶ αὐτονομία γιὰ τὴ λήψη ἀποφάσεων σὲ προσωπικὰ θέματα (π.χ. στὸ θέμα τῆς ἀποκτήσεως τέκνων, τῆς ἀντισυλληψέως καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ προγραμματισμοῦ). Στῆριζόμενο στὶς ἀρχὲς τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς τὸ Ἀνώτατο Δικαστήριον τῶν Η.Π.Α. χαρακτήρισε ὡς ἀντισυνταγματικούς¹⁶ τοὺς νόμους δύο Πολιτειῶν (τοῦ Τέξας καὶ τῆς Γεωργίας) ποὺ τιμωροῦσαν τὴν ἔκτρωση, καθὼς καὶ ἓνα νόμο τῆς Πολιτείας τῆς Ν. Ὑόρκης ποὺ ἀπαγόρευε τὴ χορήγηση ἀντισυλληπτικῶν μέσων σὲ ἄτομα ἡλικίας κάτω τῶν 16 ἐτῶν. (β) Τὴν ἐλευθερία

14. Πρβλ. Σ β ὤ λ ο - Β λ ά χ ο, Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Β' (1955) σ. 311, ποὺ χρησιμοποιοῦν τὸν ὅρο «δικαίωμα τῆς εἰς ἑαυτὸν συγκεντρώσεως τοῦ ἀτόμου (*droit à l'intimité - droit à l'isolement*)» καὶ χαρακτηρίζουν τὸ δικαίωμα αὐτὸ ὡς «κατ' ἐξοχὴν ἀτομοκεντρικόν, ἄξιον ὅμως ἐντελῶς ἰδίου σεβασμοῦ, διότι περιβάλλει τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐξασφαλίζει, εἰς τὸν στενότερον κύκλον ἐκάστου, τὴν ἀκτινοβολίαν αὐτοῦ». Στὴ συνέχεια προσθέτουν ὅτι «πρόκειται πρᾶγματι, ἐν τῇ σχετικότητι τῆς συγχρόνου σημασίας πολλῶν ἐκ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, ἴσως περὶ τοῦ ἱερωτάτου καὶ τοῦ πλέον ἀναγκαίου δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρώπου». Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ παρατηρήσω ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ὡς ἀτομοκεντρικοῦ εἶναι βασικὰ ὀρθός, μὲ τὴ διευκρίνιση ὅτι ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐλεύθερης ἀναπτύξεως τῆς προσωπικότητάς του, τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως καὶ τῆς πνευματικῆς του δημιουργίας κ.λπ. δὲν ἀποβλέπουν μόνον σὲ ἀτομοκεντρικοὺς σκοποὺς, ἀλλὰ ἔχουν καὶ εὐρύτερη κοινωνικὴ σημασία, γιὰ τοιοῦτον στὴν ἐξασφάλιση τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ καὶ τῆς ἐλεύθερης διαπλάσεως τοῦ πνευματικοῦ καὶ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ ἀγαθῶν τοῦ προσώπου, ποὺ ἀποτελοῦν ἀναγκαίᾳ προϋπόθεση γιὰ τὴν πρόοδο τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

15. Βλ. γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ F. R i g a u x ὁ. π. (σημ. 3) σ. 706 ἐπ. καὶ K. M α υ ρ ι ᾶ ὁ. π. (σημ. 10) σ. 122 - 146. Πρβλ. ἐπίσης καὶ τὴ μελέτη τοῦ W. W a g n e r, *Le «droit à l'intimité» aux Etats-Unis*, *Revue intern. de droit comp.*, 1965, σ. 365 ἐπ., ποὺ ὅμως ἀσχολεῖται κυρίως μόνον μὲ τὸ θέμα τῆς προστασίας τῆς σφαίρας τοῦ ἀπορρήτου καὶ τῆς εἰκόνας τοῦ προσώπου.

16. Βλ. R i g a u x, ὁ. π., σ. 719, B l a c k m u n, *Revue intern. de droit comparé*, 1980, σ. 311.

τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἐκλογῆς ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν τους¹⁷. (γ) τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνεταιρίζεσθαι καὶ τὸ δικαίωμα τῶν μελῶν ἐνὸς σωματείου ἢ μιᾶς ἐνώσεως νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνω-
 νυμία τους¹⁸. (δ) τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ ἀπορρήτου τῶν πολι-
 τικῶν πεποιθήσεων τῶν ὑποψηφίων γιὰ κατάληψη μιᾶς θέσεως στὸν ἰδιωτικὸ
 καὶ τὸ δημόσιο τομέα¹⁹. (ε) τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ ἀπόρρητο τῶν τηλεπικοινωνι-
 ῶν²⁰ κ.λπ.

Στὴ χώρα μας καὶ σ' ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες οἱ προαναφερθεῖσες ἐλευθερίες, ποὺ κατὰ τὴν ἀμερικανικὴ νομολογία θεωροῦνται ὡς συνέπειες τοῦ δικαιώματος τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου (right of privacy), ἀναγνωρίζονται τὶς περισ-
 σότερες φορὲς ὡς αὐτοτελὴ συνταγματικὰ δικαιώματα καὶ δὲν περιλαμβάνονται στὴν ἔννοια τῆς προστασίας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἔννοια ποὺ εἶναι στενότερη. Εἰδι-
 κότερα στὴν ἐλληνικὴ νομοθεσία οἱ κυριότερες διατάξεις ποὺ ἀφοροῦν τὴν προστα-
 σίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου εἶναι : (α) τὸ ἄρθρο 9 § 1 τοῦ Συντάγματος, ποὺ καθιερῶ-
 νει τὸ ἀπαρβίαστο τῆς ἰδιωτικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς, καθὼς καὶ τὸ ἄρθρο
 93 § 2 τοῦ Συντάγματος, ποὺ ἐπιτρέπει ἐξαίρεση ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημοσιό-
 τητας τῶν δικαστηρίων «ὅταν συντρέχουν εἰδικοὶ λόγοι πρὸς προστασίαν τοῦ ἰδιω-
 τικοῦ ἢ οἰκογενειακοῦ βίου τῶν διαδίκων»· (β) τὸ ἄρθρο 366 τοῦ Ποιν. Κώδ.,
 τὸ ὁποῖο στὴν περίπτωσιν τῆς δυσφημῆσεως ἀπαγορεύει τὴν ἀπόδειξη τοῦ δυσφη-
 μητικοῦ γεγονότος ὅταν τοῦτο ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς σχέσεις τοῦ οἰκογενειακοῦ
 ἢ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ (γ) τὸ ἄρθρο 57 τοῦ Ἀστ. Κώδ., ποὺ ἀναγνωρίζει τὸ
 γενικὸ δικαίωμα τῆς προσωπικότητος, στὸ ὁποῖο περιλαμβάνεται καὶ ἡ προστα-
 σία τῆς σφαίρας τοῦ ἀπορρήτου τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς.

Ἀνάλογες διατάξεις ὑπάρχουν καὶ σ' ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες, ὅπου ἔχουν
 προταθεῖ πολυάριθμοι ὅρισμοι τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Ἐτσι πολλοὶ συγγραφεῖς, ὅπως
 ὁ Hubmann²¹ καὶ ὁ Schumacher²², προτείνουν ἓνα θετικὸ ὅρισμὸ ποὺ τονίζει

17. Rigaux, ὁ. π., σ. 717 καὶ σημ. 56.

18. Rigaux, σ. 715 - 716, Μαυριᾶς, σ. 146 καὶ σημ. 95.

19. Rigaux, σ. 718, Μαυριᾶς, ibid.

20. Rigaux, σ. 723 ἐπ., Wagner, ὁ. π., (σημ. 15) σ. 372.

21. Βλ. H. Hubmann, Das Persönlichkeitsrecht, 2. Aufl., Köln 1967, § 34 σ.
 268 ἐπ., ὁ ὁποῖος διακρίνει τρεῖς σφαῖρες προστασίας τῆς προσωπικότητος: (α) τὴν ἀτομικὴ
 σφαῖρα (Individualsphäre), (β) τὴν ἰδιωτικὴ σφαῖρα (Privatsphäre) καὶ (γ) τὴ σφαῖρα τοῦ
 ἀπορρήτου (Geheimsphäre). Ἡ ἀτομικὴ σφαῖρα προστατεύει τὸν ἄνθρωπο στὴ μοναδικότητά
 του (Einmaligkeit) καὶ στὴν ἰδιοτυπία του, προασπίζει τὸν ἄνθρωπο στὴν ὑπαρξή του, τὴν
 ἰδιαίτερη ἀξία του ἐντὸς τῆς δημοσιότητος. Ἀντίθετα ἡ ἰδιωτικὴ σφαῖρα καὶ ἡ σφαῖρα τοῦ ἀπορ-

τὸ θετικὸ περιεχόμενο τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἄλλοι συγγραφεῖς²³, ἐπιχειροῦν ἓνα ἀρνητικὸ ὅρισμό—δηλαδή περιγράφουν τί δὲν ἀποτελεῖ περιεχόμενο τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου—, καὶ ἄλλοι²⁴ προτιμοῦν ἀπλῶς μιὰ περιπτωσιολογικὴ ἀπαρίθμηση τῶν θεμάτων ποὺ ἀνήκουν στὸν ἰδιωτικὸ βίον. Ἀπὸ ὅλους τοὺς ὁρισμοὺς αὐτοὺς προτιμῶ προσωπικὰ τὸν ἀκόλουθο ὅρισμό, ποὺ ὑποβλήθηκε τὸ 1967 ἀπὸ τὴν βρετανικὴ ἀντιπροσωπεία στὴ συνέλευση τῶν Βορείων κρατῶν γιὰ τὸ δικαίωμα τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Κατὰ τὸν ὅρισμό αὐτὸ «ἰδιωτικὸς βίος (privacy) εἶναι ἡ περιοχὴ ἐκείνη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ὁποία σὲ κάθε δεδομένη περίπτωσις ἓνας λογικὸς ἄνθρωπος (reasonable man), μὲ ἐπίγνωση τῶν θεμιτῶν ἀναγκῶν τῆς κοινότητος, θὰ θεωροῦσε ἄδικο νὰ εἰσβάλλει»²⁵. Στὸν ὅρισμό αὐτὸ ἐξαίρεται γενικὰ τὸ κοινωνικὸ στοιχεῖο καὶ εἰδικότερα, ἂφ' ἐνός, τὸ πρότυπο τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή τοῦ μέσου τύπου τοῦ κοινωνικοῦ ἀτόμου, ποὺ διακατέχεται ἀπὸ τὶς ἐπικρατούσας στὴν κοινωνία ἀντιλήψεις γιὰ τὸ δίκαιο καὶ τὴν ὀρθὴ συμπεριφορά, καί, ἂφ' ἑτέρου, ἡ ἀρχὴ τῶν θεμιτῶν ἀναγκῶν τῆς κοινότητος γιὰ πλη-

ρήτου προστατεύουν τὸν ἄνθρωπο ἐναντίον τοῦ (ἐξωτερικοῦ) κόσμου, προφυλάσσουν τὴν ἰδιαίτερή του ζωὴ ἀπὸ τὴ δημοσιότητα. Ἡ ἰδιωτικὴ σφαῖρα περιλαμβάνει περιστατικὰ τῆς ζωῆς ποὺ εἶναι προσιτὰ σ' ἓνα περιορισμένο (ὁρισμένο ἢ ἀόριστο) κύκλο προσώπων, περιστατικὰ τὰ ὁποῖα ὅμως τὸ ἄτομο θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀποκλείσει ἀπὸ τὴ γνώση εὐρύτερων κύκλων, καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν εὐρεία δημοσιότητα... Ἀντίθετα ἡ σφαῖρα τοῦ ἀπορρήτου περιλαμβάνει πράξεις, ἐκδηλώσεις καὶ σκέψεις, ποὺ δὲν πρέπει νὰ γνωρίζει κανεὶς ἢ τὸ πολὺ δικαιούται νὰ λάβει γνώση ἓνας πολὺ περιορισμένος κύκλος ἐμπίστων προσώπων ποὺ ἔχουν ἐπίσης συμφέρον γιὰ τὴ διαφύλαξη τοῦ ἀπορρήτου. "Ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα (πράξεις, ἐκδηλώσεις κ.λπ.) πρέπει νὰ διασφαλίζονται ὅχι μόνον ἐναντίον τῆς δημοσιότητας, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῆς ἀνεπίτρεπτης (ἀθέμιτης) γνώσεως τῶν λοιπῶν ἀτόμων (unbefugte Kenntnissnahme durch einzelne) (δ. π. σ. 270).

22. Τὸν ὅρισμό τοῦ Schumacher παραθέτει ὁ Διογ. Σπινέλλης, Τὸ ἔννομον ἀγαθὸν τῆς τιμῆς καὶ αἱ ἀξιόποιοι αὐτοῦ προσβολαί, 1976, σ. 532 καὶ 534.

23. Βλ. π.χ. τοὺς ἀρνητικοὺς ὁρισμοὺς δύο γάλλων συγγραφέων, τοῦ Badinter καὶ τοῦ Chavanne, ποὺ παραθέτουν ὁ Velu στὸ συλλογικὸ ἔργο Privacy and Human Rights (δ. π. σημ. 10) σ. 29 σημ. 70 καὶ ὁ Σπινέλλης δ. π. (σημ. 22) σ. 534.

24. Βλ. Γάφφ, Ποινικὸν Δίκαιον, Εἰδικὸν Μέρος, τευχ. Ε' (1965) § 132 σημ. 44 σ. 160 καὶ Δ. Σπινέλλης, δ. π., σ. 536 - 537 καὶ τὴν ἐκεῖ ἀπαρίθμηση τοῦ Arzt βάσει τῆς γερμανικῆς νομολογίας.

25. Τὸν ὅρισμό αὐτὸ παραθέτει ὁ Μαυριᾶς, δ. π. σ. 87, σημ. 81, ὁ ὁποῖος σημειώνει ὅτι ὁ ὅρισμός αὐτὸς ὑποβλήθηκε στὴ Nordic Conference of the Right of Privacy, Stockholm 1967, ἀπὸ τὸ βρετανικὸ τμήμα τῆς διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς Νομικῶν καὶ συνοδεύεται ἀπὸ μιὰ ἀναλυτικὴ ἀναγραφή δέκα περιπτώσεων προσβολῆς τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου· πρβλ. καὶ Aronstein, δ. π. (σημ. 3) σ. 386 καὶ τὶς παραπομπὰς τῶν σημ. 42 - 44.

ροφόρηση, οί όποϊες πάλι θα έκτιμηθοῦν σύμφωνα με τῖς ἐπικρατοῦσες κοινωνικῆς ἀντιλήψεις. Μιά ἀνάλογη σκέψη συναντοῦμε καί στὸν ὅρισμό τοῦ Schumacher ²⁶, ὁ ὁποῖος τονίζει ὅτι τὸ περιεχόμενο τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς προσδιορίζεται ἐκάστοτε ἀπὸ τὰ κρατοῦντα ἔθιμα καί τῖς κοινῆς ἀντιλήψεις.

Τὸ κοινωνικὸ λοιπὸν αὐτὸ στοιχεῖο, οἱ ἐπικρατοῦσες κοινωνικῆς ἀντιλήψεις, ποὺ ἀνταποκρίνονται στὴ στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ κάθε λαοῦ, πρέπει νὰ χρησιμεύουν ὡς βάση γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἀλλὰ καί γιὰ τὴν ἐπίλυση τῆς συγκρούσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου μετὰ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου.

Καί πρῶτα, ὡς πρὸς τὴν ἐννοια τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἐννοια αὕτῃ προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ ἀντικειμενικὸ κριτήριον τῶν ἐπικρατοῦσων κοινωνικῶν ἀντιλήψεων σὲ συνδυασμὸ ὅμως καί μετὰ τὸ ὑποκειμενικὸ κριτήριον τῆς βουλῆσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου ἀτόμου. Βάσει τῶν δύο αὐτῶν κριτηρίων ὡς ἰδιωτικὸς βίος νοεῖται ὅλος ὁ κύκλος τῶν θεμάτων ποὺ ἔχουν ἐντονο προσωπικὸ χαρακτήρα, τῶν ὁποίων δηλαδὴ ἡ ρύθμιση κατὰ τῖς κοινωνικῆς ἀντιλήψεις καί τὴ βούληση τοῦ ἐνδιαφερομένου ἀτόμου ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὴν ἀρμοδιότητά του, καί στὰ ὁποῖα θέματα ἀπαγορεύεται ἡ ἀνάμιξη τρίτων προσώπων χωρὶς τὴ ρητὴ ἢ σιωπηρὴ συναίνεση τοῦ ἐνδιαφερομένου. Στὸν κύκλο τῶν θεμάτων αὐτῶν ἀνήκουν π.χ. ἡ ρύθμιση τοῦ τρόπου τῆς οἰκιακῆς διαβιώσεως κάθε ἀτόμου, οἱ προσωπικῆς του συνήθειες γιὰ τὴ ψυχαγωγία καί τὸν ἐλεύθερο χρόνο, οἱ σχέσεις του μετὰ τοὺς στενοὺς συγγενεῖς καί τοὺς φίλους του, ἡ κατὰστασις τῆς ὑγείας καί τῆς περιουσίας του, ἡ ρύθμιση τοῦ οἰκογενειακοῦ προϋπολογισμοῦ κ.λπ.

Μέσα στὸν εὐρύτερο αὐτὸ κύκλο τῶν θεμάτων τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου διακρίνομε μιὰ στενότερη περιοχὴ ποὺ ἀποκαλεῖται «σφαῖρα τοῦ ἀπορρήτου» καί προσδιορίζεται ἐπίσης ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ μετὰ τὸ ὑποκειμενικὸ κριτήριο. Ἐτσι βάσει τοῦ ἀντικειμενικοῦ κριτηρίου (δηλαδὴ τῶν ἐπικρατοῦσων κοινωνικῶν ἀντιλήψεων) ἀναγνωρίζεται σὲ κάθε κοινωνία ἓνας γενικὰ παραδεκτὸς πυρήνας θεμάτων, τὰ ὁποῖα κάθε ἄτομο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα καί τὴν κοινωνικὴ θέση, δικαιούται νὰ κρατῇ μυστικά, ἓνας πυρήνας στὸν ὁποῖο δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσχωρήσουν τρίτοι. Στὸν πυρήνα αὐτὸν τοῦ ἀπορρήτου ἀνήκουν π.χ. ἡ ἐρωτικὴ ζωὴ, τὰ κρυφὰ σωματικὰ ἐλαττώματα, οἱ ἐνδοοικογενειακῆς ἐριδες κ.λπ.

26. Γιὰ τὸν ὅρισμό αὐτὸ βλ. τὴν παραπομπὴ τῆς σημ. 22.

Βάσει δὲ τοῦ ὑποκειμενικοῦ κριτηρίου (δηλ. τῆς βουλήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου) ὁ γενικὰ παραδεκτὸς αὐτὸς πυρήνας τῆς σφαίρας τοῦ ἀπορρήτου εἶναι δυνατόν εἶτε νὰ διευρυνθεῖ εἶτε νὰ μειωθεῖ. Διεύρυνση ὑπάρχει ὅταν ὁ ἐνδιαφερόμενος καλύπτει μὲ τὸν πέπλο τοῦ ἀπορρήτου θέματα μικτῆς φύσεως, ποὺ ἀνήκουν ἐν μέρει στὸν ἰδιωτικὸ καὶ ἐν μέρει στὸ δημόσιο βίον, ὅπως π.χ. ὅταν ὁ συγγραφέας ἐνὸς βιβλίου ποὺ παρέδωσε στὴ δημοσιότητα ἢ ὁ δωρητῆς μιᾶς μεγάλης δωρεᾶς ποὺ ἔγινε κοινῶς γνωστὴ ἐπιθυμοῦν νὰ τηρήσουν τὴν ἀνωνυμία. Μείωση δὲ (ἢ περιορισμὸς) τῆς σφαίρας τοῦ ἀπορρήτου ὑπάρχει ὅταν ὁ ἐνδιαφερόμενος παραδίδει στὴ δημοσιότητα γεγονότα, ποὺ κατὰ τὶς ἐπικρατοῦσες ἠθικὲς ἀντιλήψεις πρέπει νὰ κρατοῦνται μυστικὰ (λ.χ., ὅταν μιὰ ἡθοποιὸς ἀποκαλύπτει στὰ ἀπομνημονεύματά της λεπτομέρειες τῆς ἐρωτικῆς της ζωῆς). Πάντως ἡ μὲν διεύρυνση τῆς σφαίρας τοῦ ἀπορρήτου εἶναι θεμιτὴ μόνο στὸ μέτρο ποὺ δὲν θίγει τὸ δημόσιο²⁷ (κρατικὸ) συμφέρον, καθὼς καὶ τὸ συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου γιὰ πληροφόρηση (βλ. κατωτ. III, Γ'), ἡ δὲ μείωση τῆς ἴδιας σφαίρας εἶναι ἀνεκτὴ ἐντὸς τῶν ὁρίων ποὺ ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὰ χρηστὰ ἥθη καὶ ἀπὸ τὸ σεβασμὸ τοῦ δικαιώματος τῆς προσωπικότητος τῶν τρίτων (καὶ ἰδίως τῆς σφαίρας τοῦ ἀπορρήτου ἢ τῆς ὑπολήψεώς τους). Ἐτσι στὸ πιὸ πάνω παράδειγμα ἡ δημοσίευση ἀπὸ τὴν ἡθοποιὸ μιᾶς ἐρωτικῆς ἐπιστολῆς, ποὺ τῆς ἔστειλε ἓνας θαυμαστής της, χωρὶς τὴ συναινέσῃ του, ἀποτελεῖ προσβολὴ τῆς σφαίρας τοῦ ἀπορρήτου τοῦ καὶ ἀπαγορεύεται²⁸ ἀπὸ τὸ ἄρθρο 57 τοῦ Ἀστ. Κώδ.

III

Ἄς ἔλθουμε τώρα στὸ θέμα τῆς συγκρούσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου μὲ τὴν προστασία τοῦ ἀπορρήτου τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς, συγκρούσεως ποὺ ἐμφανίζεται ὅταν ἡ εἰκόνα (φωτογραφία κ.λπ.) ἐνὸς ἀτόμου ἢ ἄλλα στοιχεῖα τῆς ἰδιωτικῆς του ζωῆς δημοσιεύονται στὸν τύπο (ὑπὸ τὴν εὐρεία ἔννοια τοῦ νόμου περὶ

27. Π.χ. τὸ δημόσιο συμφέρον γιὰ τὴ ματαίωση τῆς φοροδιαφυγῆς ἢ γιὰ τὴν ἀποκάλυψη ἐνὸς ἐγκλήματος.

28. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀποστολέας μιᾶς ἐρωτικῆς (ἢ ἐμπιστευτικῆς) ἐπιστολῆς δὲν δικαιούται, σύμφωνα μὲ τὸ ἴδιο ἄρθρο, νὰ τὴ δημοσιεύει χωρὶς τὴ συναινέση τοῦ παραλήπτη, ὅταν μὲ τὴ δημοσίευση αὐτὴ προσβάλλεται ἡ σφαῖρα τοῦ ἀπορρήτου τοῦ τελευταίου. Πρβλ. Κ. Σ ο ὑ ρ λ α, Ἑρμ. ΑΚ, εἰσαγωγ. ἄρθρ. 57-60 ἀριθ. 75 ἐπ. Χ. Π ρ ά τ σ ι κ α, (γνωμοδ.) Θέμις Ξ' (60) σ. 6 ἐπ., Γ. Π λ α γ ι α ν ν ά κ ο, Ἑλληνικὴ Δικαιοσύνη, 7 (1966) σ. 111 ἐπ., Ἰ ω ά ν ν ο υ - Λ ο υ κ ι α ρ - δ ο π ο ὑ λ ο υ, Πνευματικὴ ἰδιοκτησία², (1962), σ. 196, Γ. Κ ο υ μ ά ν τ ο υ, Πνευματικὴ ἰδιοκτησία³ (1982) σ. 277 - 278 σημ. 665 in fine, H. H u b m a n n, Urheber- und Verlagsrecht⁴ (1978) § 57, II, 1 καὶ 2 σ. 262.

τύπου), δηλαδή στις έφημερίδες, στα περιοδικά, στα βιβλία, φυλλάδια ή άλλα έντυπα (άνωτ. σημ. 6), χωρίς τη ρητή ή τη σιωπηρή συναίνεση του ατόμου αυτού. "Αν εξαιρέσουμε τις διατάξεις του Ποιν. Κώδ. περί εξυβρίσεως και δυσφημήσεως (άρθρο 361 έπ. Π.Κ.), καθώς και τις διατάξεις του νόμου περί τύπου 1092/1938, όπως συμπληρώθηκε από το Ν.Δ. 2495/1953, που απαγορεύουν τη δημοσίευση πληροφοριών για τις δίκες διαζυγίου και τις αυτοκτονίες, ή νομοθεσία μας δεν ρυθμίζει τις λοιπές περιπτώσεις της προσβολής από τον τύπο του δικαιώματος του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και αφήνει την πλήρωση του κενού αυτού στη νομολογία των δικαστηρίων. "Ανάλογο κενό υπάρχει και σ' άλλες χώρες, για την πλήρωση του οποίου έχουν υποστηριχθεί πολλές απόψεις. Οι σπουδαιότερες θεωρίες, που συμβάλλουν στην πλήρωση του κενού αυτού είναι, κατά τη γνώμη μου, οι ακόλουθες τρεις, που θεμελιώνουν ισάριθμες αρχές.

Α.— Κατά την πρώτη θεωρία, στην περίπτωση της συγκρούσεως του δικαιώματος της εκφράσεως διά του τύπου με το δικαίωμα του σεβασμού του ιδιωτικού βίου εμφανίζεται μια αντίθεση μεταξύ δύο ισοδυνάμων ομάδων συμφερόντων ή κατ' άλλη γνώμη μεταξύ δύο αυτότελων συνταγματικών δικαιωμάτων, από τα οποία κανένα δεν μπορεί να αξιώσει υπεροχή έναντι του άλλου, γιατί και τα δύο αποτελούν βασικά στοιχεία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Συνεπώς ή σύγκρουση αυτή δεν μπορεί να λυθεί βάσει γενικών κανόνων, αλλά πρέπει να ρυθμίζεται από τα δικαστήρια μετά από στάθμιση των συγκρουομένων εκάστοτε αγαθών του προσώπου (Güterabwegung) και των ειδικών συνθηκών κάθε περίπτωσης. "Η άποψη αυτή έγινε δεκτή στις γενικές της γραμμές από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Δυτικής Γερμανίας²⁹, στην απόφασή του της 3 'Ιουνίου 1973 (γνωστή ως Lebachurteil) και ασφαλώς έχει εφαρμογή και στο δικό μας συνταγματικό δίκαιο, στο οποίο το δικαίωμα της εκφράσεως των στοχασμών διά του τύπου και το δικαίωμα του σεβασμού του ιδιωτικού βίου δεν αποτελούν απλώς εκδηλώσεις του γενικού δικαιώματος της προσωπικότητας, αλλά είναι αυτότελη³⁰

29. Βλ. Bundesverfassungsgericht vom 5. Juni 1973, Archiv für Presserecht, 2 (1973) σ. 423 έπ. Βλ. σ' έμās Γ. Β λ ά χ ο, έ.π. (σημ. 3) σ. 122 σημ. 3 (σ. 123).

30. "Αξιοσημείωτο είναι ότι στη Γαλλία, μετά το νόμο της 17 'Ιουλίου 1970 (νέο άρθρο 9 του γαλλ. ΑΚ), που όρίζει ότι «κάθε άτομο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής του ζωής», ή αξίωση για το σεβασμό της ιδιωτικής ζωής θεωρείται ως αυτότελος και απόλυτο δικαίωμα. Συνεπώς, όπως εκθέτει ο Le Tourneau, Responsabilité civile³ § 590 σ. 194 κάθε προσβολή του δικαιώματος αυτού είναι καταδικαστέα «αυτή καθ' έαυτήν» (condamnable par elle-même), δηλ. είναι αντικειμενικά παράνομη, χωρίς να είναι ανάγκη

καὶ ἰσοδύναμα συνταγματικὰ δικαιώματα, ποὺ ἰσχύουν ὄχι μόνο ἐναντι τοῦ Κράτους ἀλλὰ καὶ ἐναντι τῶν ἰδιωτῶν³¹, σύμφωνα μὲ τὴ γνωστὴ θεωρία τῆς τριτενέργειας³² τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων.

Εἰδικότερα στὴν περίπτωση τῆς ἐν λόγω συγκρούσεως, ἔχομε, ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ, τὸ θεμελιῶδες ἀτομικὸ δικαίωμα³³ τῆς ἐλευθερίας (ἢ τῆς ἐλεύθερης ἀνά-

νὰ ἀποδειχθεῖ πταῖσμα τοῦ προσβάλλοντος καὶ ζημία τοῦ θύματος. Παρόμοια λύση ἰσχύει στὶς γενικὲς τῆς γραμμὲς καὶ στὸ δικό μας δίκαιο. Πράγματι, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 57 § 1 ΑΚ, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ἄρθρο 59 ΑΚ, γιὰ τὴ γένεση τῆς ἀξιώσεως πρὸς ἄρση τῆς προσβολῆς τῆς προσωπικότητος καὶ τὴν παράλειψή της στὸ μέλλον, ἀρκεῖ ἡ προσβολὴ νὰ εἶναι ἀντικειμενικὰ παράνομη, ἔστω καὶ ἂν λείπει ἡ ὑπαιτιότητα τοῦ προσβάλλοντος, ἐνῶ γιὰ τὴ γένεση τῆς ἀξιώσεως πρὸς ἡθικὴ ἱκανοποίηση καὶ πρὸς ἀποζημίωση, ἀπαιτεῖται ἡ ὑπαρξὴ πταίσματος τοῦ προσβάλλοντος· πρβλ. ΑΠ 706/1969 Νο Β 18 (1970), 569, Πρωτ. Ἀθ. 10024/1950, Νέον Δίκαιον 7 (1951), 214, Κ. Σ η μ α ν τ ή ρ α, Γεν. Ἀρχ.³ § 31, Π ἀριθ. 541, 542, 545, 546.

31. Βλ. Μ α υ ρ ι ᾶ ὅ. π. (σημ. 10) σ. 163 ἐπ., 172 ἐπ., Π α ρ α ρ ᾶ, Σύνταγμα 1975 - Corpus (1982) ἄρθρο 9 ἀριθ. 15 σ. 181. Ἐν μέρει ἀντίθετος Γ α ζ ῆ ς στὸν τόμο «Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 ἐπὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου δικαίου» (1976), σ. 14 σημ. 22, καὶ σ. 15, ὁ ὁποῖος δέχεται μὲν ὅτι οἱ εἰδικὲς ἐκδηλώσεις ἢ τὰ κατ' ἰδίαν ἀγαθὰ τῆς προσωπικότητος προστατεύονται μὲ ἐπὶ μέρους ἀτομικὰ δικαιώματα, προσθέτει ὅμως ὅτι οἱ διατάξεις γιὰ τὸν ἰδιωτικὸ βίον, γιὰ τὸ ἄσυλο (ἄρθρο 9 § 1 ἐδάφ. 1 καὶ 2 τοῦ Συντ.) καὶ γιὰ τὸ ἀπόρρητο τῆς ἀλληλογραφίας (ἄρθρο 19 ἐδάφ. 1 τοῦ Συντ.) προστατεύουν τὸ πρόσωπο μόνο κατὰ τῶν ὀργάνων τῆς Πολιτείας καὶ ὄχι κατὰ τῶν τρίτων.

32. Γιὰ τὴ θεωρία τῆς «τριτενέργειας» (Drittwirkung) τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων βλ. Α. Κ α τ ρ ά ν η, ΤοΣ 4 (1978), 237 ἐπ., 260 ἐπ., Γ ε ω ρ γ. Κ α σ ι μ ά τ η, ΤοΣ 7 (1981), 1 ἐπ., 7 ἐπ., Π. Δ α γ τ ό γ λ ο υ, (γνωμοδ.) ΝοΒ 30 (1982), 782 ἐπ., Κ. Μ α υ ρ ι ᾶ, ὅ. π., (σημ. 10), 181 ἐπ. καὶ τίς σημειώσεις 71 ἐπ. τῆς σ. 182, ὅπου καὶ περαιτέρω παραπομπές· πρβλ. ἐπίσης καὶ Κ. Σ η μ α ν τ ή ρ α, Γεν. Ἀρχ.³ (1980) § 13 ἀριθ. 182 σ. 127 ἐπ., Ν. Π α π α ν - τ ω ν ί ο υ, Γεν. Ἀρχ.² (1980) § 5 σ. 29 ἐπ.

33. Ὑποστηρίχθηκε ἡ ἄποψη ὅτι τὸ ἄρθρο 5 § 1 τοῦ Συντάγματος δὲν θεσπίζει ἓνα πρόσθετο ἀτομικὸ δικαίωμα, ἀλλὰ μιὰ γενικὴ κατευθυντήρια ἀρχὴ γιὰ τὸ νομοθέτη καὶ ἓνα ἐρμηνευτικὸ κανόνα γιὰ τὴ διοίκηση καὶ τὰ δικαστήρια. Συνεπῶς κατὰ τὴ γνώμη αὐτὴ ἡ πρακτικὴ σημασία τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ εἶναι μᾶλλον ἐπικουρικὴ καὶ ἀνακύπτει μόνο σὲ συνδυασμὸ μὲ κάποια ἄλλη διάταξή τοῦ Συντάγματος ἢ τῆς κοινῆς νομοθεσίας (βλ. Α. Μ ά ν ε σ η, Ἀτομικὲς ἐλευθερίες (Πανεπιστημ. παραδόσεις)³ (1981) σ. 110). Ἡ γνώμη αὐτὴ στενεύει πολὺ τὴν ἔννοια καὶ τὸ ἔδαφος ἐφαρμογῆς τοῦ ἄρθρου 5 § 1 τοῦ Συντάγματος. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴ νομολογία τείνει νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ἀντίθετη καὶ ὀρθότερη γνώμη, κατὰ τὴν ὁποία τὸ ἄρθρο αὐτὸ καθιερώνει ἓνα αὐτοτελὲς ἀτομικὸ δικαίωμα, ποὺ προστατεύει τὴ γενικὴ ἐλευθερία τῶν ἀτόμων πρὸς ἐπιχείρησιν ἐνεργειῶν ἀναφερομένων στὴν κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας· πρβλ. Π α ρ α ρ ᾶ, ὅ. π. (σημ. 11), ἄρθρο 5 ἀριθ. 60, 64 ἐπ. σ. 141 ἐπ., Γ α ζ ῆ, ὅ. π. (σημ. 31) σ. 15 ἐπ., Μ α υ ρ ι ᾶ, ὅ. π. (σημ. 10) σ. 192 ἐπ. καὶ σημ. 120 ἐπ. καὶ τίς ἐκεῖ παραπομπές. Ἡ λύση αὐτὴ ἐπικρατεῖ καὶ στὴ Δυτ. Γερμανία κατὰ τὴν ἐρμηνεία

πτυξης της προσωπικότητας) (άρθρο 5 § 1 του Συντ.) και το ειδικό ατομικό δικαίωμα του άπαρabiάστου του ιδιωτικού βίου (άρθρο 9 του Συντ., άρθρο 8 της ευρωπαϊκής συμβάσεως της Ρώμης, άρθρο 57 του Α.Κ.) και, από την άλλη πλευρά, έχουμε την ελευθερία της εκφράσεως δια του τύπου, που περιλαμβάνει και την ελευθερία των πληροφοριών (άρθρο 14 του Συντ., άρθρο 10 της ευρωπαϊκής συμβάσεως της Ρώμης), από την οποία συνάγεται το δικαίωμα των συντακτών του τύπου (δημοσιογράφων κ.λπ.) να αναζητούν και λαμβάνουν πληροφορίες από τις προσιτές σε μια δημοκρατική κοινωνία πηγές (βλ. άνωτ. σημ. 11).

Σε μερικές χώρες (π.χ. στη Σουηδία και τα λοιπά Σκανδιναβικά κράτη, στις Ήνωμ. Πολιτείες Άμερικης, στη Γερμανία, τη Γαλλία κ.λπ.) ή νομοθεσία³⁴ έχει αναγνωρίσει ένα αυτότελες δικαίωμα πληροφρήσεως (droit à l'information), το όποιο παρέχει σε κάθe πo λ ί τ η την έξουσία να ζητεί και να λαμβάνει από τις δ η μ ό σ ι ε ς ά ρ χ ε ς τις πληροφo-

του άρθρου 2 παρ. 1 του θεμελιώδους νόμου της Βόννης του 1949· πρβλ. Maunz - Düring ό.π. (σημ. 11) Art. 2 (Abs. 1) άριθ. 5, 6 σ. 5 έπ. και τις παραπομπές της σημ. 1 της σ. 5. Έτσι το γενικό αυτό δικαίωμα της ελευθερίας άποτελεϊ μια «έννοια γένους» σε σχέση με τα ειδικά ατομικά δικαιώματα του άπαρabiάστου της ιδιωτικής ζωής, του άσύλου της κατοικίας, του άπορρήτου της άλληλογραφίας κ.λπ. τα όποια είναι εξειδικεύσεις ή συγκεκριμενοποιήσεις της έννοιας αυτής· βλ. Παρρα, ό.π. άρθρο 5 σ. 141 σημ. 2, και άριθ. 62 σ. 141 - 142, Μαυρι, ό.π. σ. 192 - 193, πρβλ. και Maunz - Dürig, ό.π. Art. 2 (Abs. 1) άριθ. 7 έπ. σ. 8 έπ. (όπου και περαιτέρω συζήτηση του θέματος).

34. Έπισκόπηση της νεότερης σχετικής νομοθεσίας των χωρών αυτών βλ. στον Poncet, ό.π. (σημ. 11) σ. 734 έπ. όπου και περαιτέρω βιβλιογραφία. Κατά τον Poncet, ibid., σ. 738 και 735 ή πιό φιλελεύθερη ρύθμιση του δικαιώματος πληροφρήσεως περιέχεται στο νόμο των Η.Π.Α. (Freedom of Information Act) του 1966, όπως τροποποιήθηκε το 1974, καθώς και στους σουηδικούς νόμους του 1937 και 1949. Στη χώρα μας το άρθρο 10 § 1 και 2 του Συντάγματος του 1975 (άρθρο 9 των Συνταγμάτων του 1864, 1911 και 1852) αναγνωρίζει το δικαίωμα του αναφέρεσθαι έγγραφως προς τας άρχάς, οι όποιες υποχρεούνται σε ταχεία ένεργεια και αιτιολογημένη άπάντηση κατά τις διατάξεις του νόμου (πρβλ. και άρθρο 69 § 1 του Συντ. 1975). Σύμφωνα δέ με την § 3 του ίδιου άρθρου 10 του Συντ. «αίτησις πληροφοριών υποχρεοϊ την άρμοδιαν άρχήν εις άπάντησιν έφ' όσον τοϋτο προβλέπεται υπό του νόμου». Μέχρι τώρα δέν έχει έκδοθεϊ γενικός νόμος που ρυθμίζει την ένδεχόμενη αυτή υποχρέωση των δημοσίων άρχών, ή όποια όμως προκύπτει από διατάξεις ειδικών νόμων. Συμπληρωματικά σημειώνουμε ότι το δικαίωμα του αναφέρεσθαι ρυθμίζεται ειδικότερα από το Ν.Δ. 796/1971, το όποιο κατήργησε το νόμο 149/1914, και όρίζει στο άρθρο 1 ότι ως άναφορά θεωρείται «έγγραφον διαλαμβάνον αιτιάσεις κατά ένεργείας ή παραλείψεως άρχής τινος... και περιέχον άμέσως ή έμμέσως αίτησιν περι έπανορθώσεως ή άποτροπής ήθικής ή ύλικής βλάβης». Στη δέ παράγρ. 2 του ίδιου άρθρου 1 διευκρινίζεται ότι «δέν θεωρείται όπωσδήποτε άναφορά: α) αίτησις περι

ρίες που τὸν ἐνδιαφέρουν. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἀσκειῖται ἀπὸ τὸν πολίτη εἴτε ἄμεσα (π.χ. μὲ μιὰ αἴτηση στὴν ἀρμόδια ὑπηρεσία ἢ ὅποια παρέχει στὸν αἰτοῦντα τὶς πληροφορίες πού ζητεῖ ἢ τοῦ παραδίδει τὸν οἰκεῖο φάκελο γιὰ νὰ τὸν μελετήσῃ), εἴτε ἔμμεσα³⁵ μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ τύπου καὶ τῶν λοιπῶν μέσων ἐνημερώσεως, τὰ ὁποῖα προσφέρουν στοὺς πολίτες τὶς ἐκαστοτε χρήσιμες γιὰ τὸ κοινὸ πληροφορίες. Ὅπως εἶναι φυσικόν, ἡ σχετικὴ νομοθεσία προβλέπει πολλοὺς περιορισμοὺς τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ τῆς πληροφορήσεως, πού ἐπιβάλλονται τόσο γιὰ λόγους δημοσίας τάξεως καὶ διασφαλίσεως τῶν κρατικῶν ἀπορρήτων, ὅσο καὶ γιὰ λόγους προστασίας τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς σφαίρας ἀπορρήτου τῶν ιδιωτῶν³⁶.

Ἔτσι στὶς χώρες αὐτές, ὅταν ἓνα δημοσίευμα περιέχει προσβολὴ τῆς ιδιωτικῆς ζωῆς ἐνὸς ἀτόμου, ἡ προσβολὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ παράβαση τόσο τῶν γενικῶν (συνταγματικῶν) διατάξεων πού προστατεύουν τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἀπαρξίαστο τῆς ιδιωτικῆς ζωῆς, ὅσο, ἐνδεχομένως, καὶ τῶν εἰδικῶν νόμων πού ἀναγνωρίζουν σὲ κάθε πολίτη τὸ δικαίωμα τῆς πληροφορήσεως, ὑπὸ τὸν περιορισμὸ τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς σφαίρας τοῦ ἀπορρήτου τῶν λοιπῶν ἀτόμων.

Ἐπιστρέφοντας στὸ δικό μας δίκαιο, ἐπαναλαμβάνομε ὅτι ἡ σύγκρουση γιὰ τὴν ὅποια μιλοῦμε πρέπει νὰ ρυθμίζεται πάντοτε βάσει ἐκτιμήσεως τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν κάθε περιπτώσεως, καὶ εἰδικότερα βάσει τῆς σταθμίσεως, ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ, τοῦ συμφέροντος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου πρὸς πληροφόρηση καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, τοῦ συμφέροντος τοῦ ἐνδιαφερομένου προσώπου γιὰ τὴν

παροχῆς ἀπλῶν πληροφοριῶν». Ἡ ἴδια λύση εἶχε διατυπωθεῖ καὶ στὴν ἐρμηνευτικὴ δήλωση πού εἶχε προστεθεῖ στὸ ἄρθρο 9 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952, κατὰ τὴν ὅποια «ὡς ἀναφορὰ νοεῖται ἡ προσφυγὴ πρὸς ἀρμόδιαν ἀρχὴν οὐχὶ δ' αἴτησις πληροφοριῶν διὰ τὴν ὅποιαν πάντως εἶναι ἠθικῶς ὑπεύθυνος ἡ ἀρχή». Ἀπὸ τὶς προαναφερθεῖσες διατάξεις συνάγεται ὅτι τὸ δικαίωμα πληροφορήσεως (*droit à l'information*), ὑπὸ τὴ μορφή πού ὑπάρχει στὰ ξένα δίκαια (δηλαδὴ ὡς ὑποχρέωση τῆς διοικήσεως νὰ κοινοποιεῖ στὸν πολίτη τὶς πληροφορίες καὶ τὸ φάκελο τῆς ὑποθέσεως πού τὸν ἐνδιαφέρουν) δὲν ἔχει ἀναγνωρισθεῖ ἀπὸ τὸ δικαίό μας.

Ὅπως ὅμως ἐκθέσαμε ἀνωτ. σημ. 11, ἀπὸ τὶς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 14 § 2 καὶ 16 § 1 τοῦ Συντάγματος καὶ ἀπὸ τὶς γενικὲς ἀρχὲς λειτουργίας τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος συνάγεται ὅτι τὸ Κράτος ἔχει ὑποχρέωση νὰ παρέχει στοὺς πολίτες πληροφορίες γιὰ θέματα πού ἀφοροῦν τὸ δημόσιο (στὴν εὐρεία ἐννοια) τομέα τῆς ζωῆς καὶ ὅτι ἡ ὑποχρέωση αὐτὴ θεμελιώνει ἓνα ἀντίστοιχο ἀλλὰ μὴ ἀγώγιμο δικαίωμα πληροφορήσεως τῶν πολιτῶν πάνω στὰ θέματα αὐτὰ (βλ. ἀνωτ. σημ. 11 καὶ τὶς ἐκεῖ παραπομπές).

35. Πρβλ. P o n c e t, ὁ. π., σ. 733 καὶ τὶς ἐκεῖ παραπομπές.

36. Βλ. π.χ. τὸ ἄρθρο 1 τοῦ κεφ. II τοῦ σουηδικοῦ νόμου τῆς 5 Ἀπριλίου 1949 καὶ τὶς διατάξεις τῶν νόμων τῆς πόλεως τοῦ Ἀμβούργου καὶ τῶν λοιπῶν γερμανικῶν χωρῶν (Länder), πού παραθέτει ὁ P o n c e t, ὁ. π., σ. 735 σημ. 16 καὶ σ. 742 σημ. 54. Γιὰ τὸ δίκαιο τῆς Δυτικῆς Γερμανίας βλ. Art. 5 Abs. 2 τοῦ θεμελιώδους νόμου τοῦ 1949 καὶ M a u n z - D ü r i g, ὁ. π. Art. 5 (Abs. 2) ἀριθ. 234 σ. 241 ἐπ., 262 ἐπ.

προάσπιση τῆς αξιοπρέπειάς του καὶ τῇ διαφύλαξῃ τοῦ ἀπορρήτου τῆς ἰδιωτικῆς του ζωῆς ἀπὸ τὴν ἀδιακρισία τῶν τρίτων.

Ἡ ἀποψη αὐτὴ στὶς γενικὲς τῆς γραμμὲς βρίσκεται σὲ ἄρμονία μὲ τὴ θεωρία τῆς «κοινωνικῆς προσφορότητας μιᾶς πράξεως» (Sozialadäquanz), ἡ ὁποία ἀναπτύχθηκε πρὶν μερικὰ χρόνια ἀπὸ συγγραφεῖς τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἀλλὰ εἶχε ἀπῆχηση³⁷ καὶ στὴν ἐπιστήμῃ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καὶ ὁδηγεῖ ἐπίσης σὲ μιὰ στάθμιση τῶν ἐκάστοτε συγκρουομένων συμφερόντων. Κατὰ τὴ θεωρία αὐτὴ μιὰ πράξη ποὺ προσβάλλει ἢ ἐκθέτει σὲ κίνδυνο ἀγαθὰ τοῦ προσώπου (π.χ. τὴ ζωὴ, τὴ σωματικὴ ἀκεραιότητα, τὴν τιμὴ, τὴ σφαίρα τοῦ ἀπορρήτου κ.λπ.) εἶναι κοινωνικὰ πρόσφορος καὶ συνεπῶς θεμιτὴ μόνο ἂν ἐμφανίζει κοινωνικὴ χρησιμότητα (ἐξυπηρετεῖ ἓνα τομέα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς) καὶ δὲν προξενεῖ στοὺς προσβαλλόμενους πρόσωπο ζημίαν δυσανάλογη πρὸς τὴν κοινωνικὴ τῆς χρησιμότητα, δηλαδὴ ζημίαν ποὺ στὴ συγκεκριμένη περίπτωση (in concreto) δὲν βρίσκεται σὲ ὀρθὴ ἀναλογία μὲ τὸ μέγεθος τῆς προσβολῆς ἢ τῆς διακινδυνεύσεως καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι ἀνεκτὴ ἀπὸ τὶς ἐπικρατοῦσες ἠθικὲς ἀντιλήψεις. Κατ' ἐφαρμογὴ λοιπὸν τῆς θεωρίας αὐτῆς, στὴν περίπτωση τῆς δημοσίευσέως στὸν τύπο θεμάτων σχετικῶν μὲ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ ἑνὸς προσώπου, πρέπει κάθε φορὰ νὰ σταθμίζουμε τὸ ἂν ἡ δημοσίευσή αὐτὴ εἶναι κοινωνικὰ χρήσιμη (πρόσφορος), πράγμα ποὺ δὲν συμβαίνει ὅταν ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ ζημία ποὺ ὑφίσταται τὸ πρόσωπο αὐτὸ ἀπὸ τὴ δημοσίευσή εἶναι ὑπέρμετρη καὶ δυσανάλογη, ὑπερβαίνει δηλαδὴ τὰ ὅρια τοῦ εὐλόγου συμφέροντος τοῦ κοινοῦ γιὰ πληροφόρησιν.

Β.—Ἡ δεύτερη θεωρία γιὰ τὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς συγκρούσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου μὲ τὴν προστασία τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς, εἶναι ἡ θεωρία τῶν διασῆμων προσώπων ἢ προσώπων τῆς ἐπικαιρότητας. Ἡ θεωρία αὐτὴ ἀνταποκρίνεται σὲ σημαντικὸ βαθμὸ στὴν κοινὴ ἐμπειρία καὶ τὶς ἐπικρατοῦσες κοι-

37. Ἡ θεωρία τῆς «κοινωνικῆς προσφορότητας μιᾶς πράξεως» διδάχθηκε στὸ χῶρο τῆς ποινικῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τὸν Welzel καὶ ἄλλους γερμανοὺς συγγραφεῖς· πρβλ. σ' ἐμὰς Γ. Α. Μ α γ κ α η, Τιμητικὸς τόμος ἐπὶ τῇ 125ετηρίδι τοῦ Ἀρείου Πάγου (1963) σ. 104 ἐπ. καὶ τὶς ἐκεῖ παραπομπές. Ἡ θεωρία αὐτὴ σὲ τελευταία ἀνάλυση ἀποτελεῖ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀναλογικότητος (principe de proportionnalité), ποὺ ἐπικρατεῖ καὶ στὴ Γαλλία. Ἡ θεωρία τῆς κοινωνικῆς προσφορότητας τῆς πράξεως εἶχε γίνῃ δεκτὴ καὶ στὸ χῶρο τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, νεότεροι ὅμως συγγραφεῖς τὴν κατακρίνουν ὡς ὑπερβολικὰ ἀόριστη καὶ δυσεφάρμοστη· πρβλ. Γ. Μ ι χ α η λ ῖ δ η - Ν ο υ ἄ ρ ο, Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς καὶ τὸ ἀστικὸν δίκαιον (1962) σ. 28 σημ. 43, σ. 30 - 32 καὶ σημ. 48 - 50 καὶ τὶς ἐκεῖ παραπομπές. Μ ι χ. Σ τ α θ ὁ π ο υ λ ο, Γενικὸ Ἑνοχικὸ Δίκαιο, τευχ. II (1983) § 15, IV, 5 σ. 124 ἐπ.

νωνικές αντιλήψεις τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν, καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἔχει γίνει δεκτὴ στὴν πράξη ἀπὸ τὴ νομολογία³⁸ πολλῶν χωρῶν (π.χ. τῶν Η.Π.Α., Γαλλίας, Ἰταλίας κ.λπ.), ἐπίσης ἐπικυρώθηκε στὶς γενικὲς τῆς γραμμῆς στὴν Ἰταλία ἀπὸ τὸ νόμο περὶ πνευματικῆς ιδιοκτησίας³⁹ (νόμο 633 τῆς 22 Ἀπριλίου 1941), ἀλλ' ἀναπτύχθηκε συστηματικότερα στὴ Γερμανία. Σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία αὐτή, ὅπως τελικὰ διαμορφώθηκε στὴ γερμανικὴ ἐπιστήμη καὶ νομολογία, τὰ πρόσωπα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν τύπο διακρίνονται σὲ πρόσωπα ἀπόλυτης ἐπικαιρότητας—ποὺ στὴν Ἀμερικὴ καλοῦνται μερικὲς φορὲς *public heroes*⁴⁰ (δημόσιοι ἥρωες)— καὶ σὲ πρόσωπα σχετικῆς ἐπικαιρότητας.

Στὴ Γερμανία ὁ νόμος τοῦ 1907 περὶ πνευματικῆς ιδιοκτησίας ἐπὶ ἔργων τῶν πλαστικῶν τεχνῶν—τοῦ ὁποῖου αἱ διατάξεις γιὰ τὴν προστασία τῆς εἰκόνας τοῦ προσώπου (*Schutz der Bildnisse*) ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν⁴¹—, ἐπιτρέπει τὴ δημοσίευση καὶ τὴν ἐκθεση στὴν κοινὴ θέα τῶν εἰκόνων τῶν προσώπων τῆς σύγχρονης ἱστορίας (*Zeitgeschichte*), χωρὶς τὴν προηγούμενη συναίνεσή τους. Ἡ γερμανικὴ νομολογία, στηριζόμενη στὴ διάταξη αὐτή, ὅπως ἐρμηνεύτηκε ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Neumann - Duesberg, δέχεται ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ δημοσίευση στὸν τύπο, χωρὶς τὴ συναίνεσή τους, πληροφοριῶν γιὰ τὴν ιδιωτικὴ ζωὴ τῶν προσώπων αὐτῶν τῆς «σύγχρονης ἱστορίας»⁴², δηλαδὴ τῶν προσώπων, τόσο τῆς ἀπόλυτης, ὅσο καὶ τῆς σχετικῆς ἐπικαιρότητας. Καὶ ὡς πρόσωπα τῆς ἀπόλυτης ἐπικαιρότητας (*absolute Personen der Zeitgeschichte*) θεωροῦνται ὅσα κατέ-

38. Γιὰ τὴ νομολογία τῶν Η.Π.Α. βλ. W a g n e r, ὁ. π. (*Revue intern. dr. comp.*, 1965) σ. 374 - 375 καὶ τὶς σημειώσεις 30, 32 - 34, πρβλ. καὶ Γ. Κ ρ ί π π α ὁ. π. (σημ. 10), Ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου κ.λπ. σ. 57 ἐπ., Μ α υ ρ ι ᾶ, ὁ. π. (σημ. 10) σ. 99 καὶ σημ. 115. Γιὰ τὴ γαλλικὴ νομολογία βλ. W a g n e r, ὁ. π., σ. 375 σημ. 31 (καὶ τὴν ἐκεῖ ἀπόφαση τοῦ Ἐφετερίου Παρισίων στὴν ὑπόθεση Drouillet c. Amasy), L e T o u r n e a u, Responsabilité civile³ § 603 σ. 198. Γιὰ τὴν ἰταλικὴ νομολογία βλ. τὴν ἐπόμενη σημείωση.

39. Βλ. τὸ ἄρθρο 97 τοῦ νόμου αὐτοῦ ποὺ παρατίθεται στὴν ἀπόφαση τοῦ Ἐφετερίου τῆς Γενούης τῆς 13.1.1953, NoB 2 (1954) σ. 87 μὲ σχόλιο Ἰσμήνης Σακελλαροπούλου.

40. Πρβλ. Γ. Κ ρ ί π π α, ὁ. π. (σημ. 10), σ. 57 καὶ τὶς παραπομπὲς τῶν σημ. 18 - 20.

41. Μὲ τὸ νεότερο γερμανικὸ νόμο περὶ πνευματικῆς ιδιοκτησίας τῆς 16 Σεπτεμβρίου 1965 καταργήθηκε ὁ παλαιὸς νόμος τοῦ 1907, διατηρήθηκαν ὅμως ἐν ἰσχύϊ (δυνάμει τῆς § 141 ἀριθ. 5) οἱ διατάξεις τοῦ παλαιοῦ αὐτοῦ νόμου γιὰ τὴν προστασία τῆς εἰκόνας τοῦ προσώπου· βλ. σχετικὰ H. H u b m a n n, Urheber- und Verlagsrecht (1978) § 2, I σ. 5.

42. Ἐκτενὴ ἀνάλυση τῆς σχετικῆς γερμανικῆς θεωρίας καὶ νομολογίας βλ. στὸν Γ. Κ ρ ί π π α ὁ. π. (σημ. 10) σ. 54 ἐπ. καὶ τὶς ἐκεῖ παραπομπὲς στὶς μελέτες τοῦ Neumann - Duesberg καὶ στὴ λοιπὴ βιβλιογραφία καὶ νομολογία· πρβλ. ἐπίσης Μ α υ ρ ι ᾶ, ὁ. π. (σημ. 10) σ. 97 ἐπ.

χουν μια εξέχουσα θέση στο δημόσιο βίο (όπως οί αρχηγοί τῶν κρατῶν, οί πρωθυπουργοί, οί ὑπουργοί, οί βουλευτές, οί πολιτικοί ἄνδρες κ.λπ.) καὶ ὅσοι ἀσχοῦν μὴ σημαντικὴ κοινωνικὴ δραστηριότητα (μεγάλοι οἰκονομικοὶ παράγοντες, μεγάλοι συγγραφεῖς, ἡθοιοποιοί, καλλιτέχνες, ἀθλητὲς κ.λπ.). Σχετικῆς δὲ ἐπικαιρότητας πρόσωπα (relative Personen der Zeitgeschichte) εἶναι ἐκεῖνα ποὺ προσελκύουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ λόγῳ ἐνὸς ἐξαιρετικοῦ καὶ ἐκτάκτου γεγονότος. Τέτοια πρόσωπα εἶναι λ.χ. ὁ τυχερὸς τοῦ πρώτου λαχνοῦ ἐνὸς μεγάλου λαχείου, ὁ λογοτέχνης ποὺ τιμήθηκε μὲ ἓνα μεγάλο βραβεῖο (π.χ. βραβεῖο Νόμπελ κ.λπ.), τὸ θῦμα ἐνὸς ἐγκλήματος ἢ ἐνὸς ἀτυχήματος⁴³, ὁ ἐφευρέτης μιᾶς νέας θεραπείας, ὁ ἄρρωστος στὸν ὁποῖο ἔγινε μεταμόσχευση τεχνητῆς καρδιάς, ἓνας ἐπικίνδυνος ἐγκληματίας⁴⁴ κ.λπ.

Ὅλα τὰ πρόσωπα αὐτὰ διαδραματίζουν σημαντικὸ ρόλο στὴν κοινωνικὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸ κοινὸ ἔχει εὐλόγο ἐνδιαφέρον γιὰ νὰ πληροφορηθεῖ λεπτομέρειες τῆς ἰδιωτικῆς τους ζωῆς. Ἔτσι π.χ. τὸ κοινὸ ἔχει σ' ὅλες τὶς χῶρες ἄμεσο συμφέρον νὰ γνωρίζει τὴν πορεία τῆς υἱείας τῶν κυβερνητῶν του. Πολὺ συχνὰ ὅμως τὸ κοινὸ δείχνει μὴ ὑπερβολικὴ καὶ ἴσως ἄτοπη περιέργεια, ποὺ καλλιέργει καὶ ὁ παγκόσμιος τύπος, ὅταν λ.χ. δημοσιεύει εἰδήσεις γιὰ τὶς ἐρωτικὰς περιπέτειες τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας τῆς Ἀγγλίας καὶ γιὰ ἄλλα παρόμοια θέματα.

Ὅσο λοιπὸν ὑψηλότερη θέση κατέχουν στὸ δημόσιο βίο τὰ πρόσωπα τῆς ἀπόλυτης ἐπικαιρότητας, τόσο πιὸ περιορισμένη εἶναι ἡ σφαῖρα τοῦ ἀπορρήτου τους, τόσο περισσότερο εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ ἀνέχονται προσβολὰς τῆς ἰδιωτικῆς τους ζωῆς. Οἱ προσβολὰς ὅμως αὐτὲς εἶναι ἀνεκτὲς ἀπὸ τὸ δίκαιο, μόνον ὅταν δικαιολογοῦνται ἀπὸ τὰ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα ἢ ἀπὸ ἓνα εὐλόγο κοινωνικὸ συμφέρον. Ἀντίθετα προσβολὰς ποὺ ἀποβλέπουν στὴ νοσηρὴ ἐκμετάλλευση τῆς περιέργειας τοῦ κοινοῦ, εἶναι ἀσφαλῶς ἀντίθετες στὸ πνεῦμα τοῦ νόμου καὶ στὰ χρηστὰ ἥθη. Κατ' ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς μὴ πρόσφατη ἀπόφαση τοῦ Ἐφετερίου Παρισίων τῆς 22 Φεβρουαρίου 1981 χαρακτηρίσε ὡς πράξη παράνομη καὶ ἀπαγορευμένη τὴ δημοσίευση στὸν τύπο τῆς εἰδήσεως ὅτι μὴ γνωστὴ ἡθοιοποιὸς ἦταν ἔγκυος⁴⁵.

43. Πρβλ. Oberlandesgericht Frankfurt, ἀπόφαση τῆς 26 Μαΐου 1976, Archiv für Presserecht 4 (1976) σ. 181 ἐπ.

44. Ὅχι ὅμως καὶ ἡ μνηστὴ τοῦ ἐγκληματία· πρβλ. H u b m a n n, ὁ. π. (σημ. 41) § 56 I 3α σ. 258 καὶ τὶς ἐκεῖ σημειούμενες ἀποφάσεις γερμανικῶν δικαστηρίων.

45. Πρβλ. L e T o u r n e a u, ὁ. π. (σημ. 38) § 591 σ. 195 (ὑπόθεση Isabelle Adjani).

Ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα τῆς σχετικῆς ἐπικαιρότητας ἡ δημοσίευση στὸν τύπο φωτογραφιῶν καὶ λεπτομερειῶν τῆς ιδιωτικῆς τους ζωῆς εἶναι θεμιτὴ μόνο κατὰ τὸ σύντομο χρονικὸ διάστημα ποὺ τὰ πρόσωπα αὐτὰ ἀπασχολοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς γνώμης. Πάντως, ὅταν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ προκληθῇ ἀπὸ ἓνα συνταρακτικὸ ἐγκλήμα, τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα παρατείνεται ἐπὶ πολλὰ χρόνια, ὅπως δέχθηκε τὸ Ἐφετεῖο Ἀμβούργου⁴⁶ (ἀπόφαση τῆς 5 Φεβρουαρίου 1976) στὴν περίπτωση τῆς ληστείας μιᾶς Τραπεζίτης ποὺ εἶχε διαπραχθεῖ ὑπὸ τὴν ἀρχηγία μιᾶς γυναικάς, γνωστῆς ὡς ἀκυρίας τῶν Τραπεζῶν» (Banklady). Στὴ συγκεκριμένη αὐτὴ περίπτωση, κατὰ τὴν ἴδια ἀπόφαση, τὸ συμφέρον τοῦ ἐγκληματῆσαντος ἀτόμου γιὰ ἐπανένταξη στὴν κοινωνικὴ ζωὴ (Resozialisierung) συγκρούεται μὲ τὸ συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου νὰ πληροφορηθεῖ τὸ ἐγκληματικὸ παρελθὸν τοῦ προσώπου αὐτοῦ, στὴ σύγκρουση δὲ αὐτὴ ἐπικρατέστερο εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου⁴⁷.

Συμπερασματικά, ἡ θεωρία τῶν προσώπων τῆς ἐπικαιρότητας προσφέρει μιὰ σημαντικὴ συμβολὴ στὸ πρόβλημα τῆς συγκρούσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου μὲ τὸ ἀπαραβίαστο τῆς ιδιωτικῆς ζωῆς. Πάντως, μειονέκτημα τῆς θεωρίας αὐτῆς εἶναι ὅτι τὰ ὅρια τῆς κατηγορίας τῶν προσώπων τῆς ἐπικαιρότητας, καθὼς καὶ τὰ ὅρια τῆς ιδιωτικῆς τους ζωῆς εἶναι ἀσαφῆ καὶ ρευστά. Γιὰ νὰ ξεπεράσουμε τὸ μειονέκτημα αὐτό, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξετάζουμε κάθε φορὰ ἂν ἓνα δημοσίευμα γιὰ τὸν ιδιωτικὸ βίον τῶν ἐν λόγῳ προσώπων ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ θεμιτὴ,

46. Βλ. τὴν ἀπόφαση αὐτὴ τοῦ Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg τῆς 5.2. 1976 στὸ Archiv für Presserecht 3 (1976) σ. 137 ἐπ. μὲ σχόλιο τοῦ E. Gehrhardt. Μιὰ παρόμοια λύση δέχθηκαν τὰ ἀμερικανικὰ δικαστήρια στὴν περίπτωση δημοσιεύματος γιὰ τὴν ιδιωτικὴ ζωὴ καὶ τὴν τύχη ἐνὸς ἀτόμου (ποὺ ἔφερε τὸ ὄνομα Sidis) καὶ ποὺ εἶχε ἀποκτήσει γύρω στὸ 1910 στὴν ἡλικία ἑνδεκά ἐτῶν μεγάλη φήμη ὡς παιδί-θαῦμα, λόγω τῆς μαθηματικῆς ιδιοφυΐας του, ἀργότερα ὅμως ἐγκατέλειψε τὰ μαθηματικά καὶ ἔγινε ἓνας μέτριος ιδιωτικὸς ὑπάλληλος. Ἡ σχετικὴ ἀπόφαση δέχεται ὅτι τὸ ἐν λόγῳ δημοσίευμα ποὺ ἔγινε πολλὰ χρόνια ἀργότερα (δηλαδὴ τὸ 1937) δὲν ἀποτελεῖ προσβολὴ τοῦ δικαιώματος σεβασμοῦ τῆς ιδιωτικῆς ζωῆς, γιατί ὁ Sidis διατηρεῖ ἐπὶ πολλὰ χρόνια τὴν ιδιότητά του ὡς δημοσίου προσώπου, καὶ γιατί τὸ κοινὸ ἔχει εὐλόγῳ ἐνδιαφέρον νὰ πληροφορεῖται τὴν τύχη τῶν ἄλλοτε διασήμων προσώπων· πρβλ. W a g n e r ὁ.π. (σημ. 38) σ. 375 ἐπ., M a u r i ᾱ, ὁ.π. (σημ. 10) σ. 99 σημ. 115 καὶ τὶς ἐκεῖ παραπομπές. Ὅπως ἀναφέρει ὁ W a g n e r, ὁ.π. σ. 376 σημ. 35, τὸ δημοσίευμα αὐτὸ ἀναστάτωσε τόσο πολὺ τὸν Sidis, ὥστε λίγο χρόνο μετὰ ἀπὸ αὐτὸ πέθανε.

47. Γιὰ τὸ εὐρύτερο ζήτημα πότε καὶ ὡς πὺρ χρονικὸ ὄριο εἶναι θεμιτὴ ἡ δημοσίευση στὸν τύπο λεπτομερειῶν γιὰ τὴν ιδιωτικὴ ζωὴ ἐνὸς ἀτόμου, ποὺ εἶναι ὑποπτο ἢ ποὺ καταδικάσθηκε γιὰ ἓνα ἐγκλήμα, βλ. τὶς ὁρθὲς διακρίσεις καὶ σκέψεις τῆς Φόνης Παπαρηγοπούλου - Σκορίνη, NoB 25 (1977) σ. 283 ἐπ. καὶ τὶς ἐκεῖ παραπομπές.

δηλαδή αντικειμενική ανάγκη του κοινού για πληροφόρηση. Έτσι, φθάνουμε στην τρίτη θεωρία, που διέπει το θέμα της προστασίας του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής.

Γ.—Η τρίτη αυτή θεωρία, που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση (*conditio sine qua non*) για την καλή εφαρμογή των δύο προηγούμενων θεωριών, είναι η θεωρία ή αρχή των θεμιτών αναγκών της κοινότητας για πληροφόρηση σε μια δημοκρατική κοινωνία. Η αρχή αυτή, όπως είδαμε, προκύπτει τόσο από τον όρισμό του ιδιωτικού βίου, όσο και από την ευρωπαϊκή σύμβαση της Ρώμης και είναι βασικής σημασίας. Πράγματι, χωρίς τη γνώση των αναγκών της κοινότητας για πληροφόρηση, δεν είναι δυνατή η εφαρμογή της πρώτης θεωρίας, κατά την οποία η σύγκρουση της ελευθερίας του τύπου με το απόρρητο του ιδιωτικού βίου, πρέπει να επιλύεται κάθε φορά μετά από στάθμιση των εκάτερωθεν συμφερόντων. Αλλά ούτε και της δεύτερης θεωρίας είναι δυνατή η καλή εφαρμογή, γιατί χωρίς τη γνώση των πληροφοριακών αναγκών της κοινότητας δεν είναι δυνατό να κρίνουμε ποιά είναι τα πρόσωπα της απόλυτης ή της σχετικής επικαιρότητας και μέχρι ποιού όριο είναι επιτρεπτή η δημοσίευση λεπτομερειών της ιδιωτικής τους ζωής.

Και τώρα τίθεται το ερώτημα ποιές είναι οι θεμιτές ή αντικειμενικές⁴⁸ ανάγκες πληροφόρησης του κοινού σε μια δημοκρατική κοινωνία και πώς θα προσδιορίσουμε την έκταση και το περιεχόμενο των αναγκών αυτών. Πάνω στο πολύ δύσκολο αυτό ζήτημα, που θα έπρεπε να αναπτυχθεί ευρύτερα, θα περιορισθώ να αναφέρω πολύ συνοπτικά ότι οι ανάγκες αυτές της πληροφόρησης μπορούν να προσδιορισθούν βάσει των έξι κρίτηρων: *π ρ ὶ τ ο ν* βάσει του κριτηρίου του γενικού συμφέροντος και *δ ε ύ τ ε ρ ο ν* βάσει των εθίμων και των αντιλήψεων της θετικής ήθικης που επικρατούν στο μέσο κοινωνικό άνθρωπο, οι οποίες διαφέρουν από χώρα σε χώρα, όπως δέχθηκε και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην απόφαση⁴⁹ Handyside κατά του Ήνωμένου Βασιλείου (του έτους 1976).

48. Πρβλ. H u b m a n n, ό. π. (σημ. 41) § 56, 3α σ. 258, ο οποίος, πραγματευόμενος το θέμα της δημοσίευσης στον τύπο της εικόνας του προσώπου, παρατηρεί ότι η δημοσίευση αυτή πρέπει να δικαιολογείται από ένα αντικειμενικό συμφέρον της δημοσίας γνώμης (*sachliches Interesse der Öffentlichkeit*).

49. Η απόφαση αυτή ασχολήθηκε με το αν το «κόκκινο βιβλίο», που περιέχει σεξουαλική καθοδήγηση για μικρά παιδιά, είναι άσεμνο και αν η κατάσχεσή του από τις αγγλικές αρχές συμβιβάζεται με την ελευθερία της έκφρασης που προστατεύεται από το άρθρο 10 της ευρωπ. συμβάσεως της Ρώμης· πρβλ. Φ. Β ε γ λ ε ρ ή, ό. π. (σημ. 12) σ. 85 και σημ. 98.

Ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ τῶν δύο αὐτῶν κριτηρίων μποροῦμε νὰ συναγάγουμε ὅτι ἡ πληροφόρηση τῆς κοινότητος γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τῶν διαφόρων ἀτόμων εἶναι ἀντικειμενικὰ ἀναγκαία καὶ θεμιτὴ, ὅταν ἐξυπηρετεῖ τοὺς ἀκόλουθους σκοποὺς, ποὺ ἀναφέρομε ἐνδεικτικὰ :

α) τὴν παροχὴ βιογραφικῶν στοιχείων χρήσιμων γιὰ ἐπιστημονικοὺς ἢ μορφωτικοὺς σκοποὺς, λ.χ. γιὰ τὴ συγγραφὴ μιᾶς προσωπογραφικῆς⁵⁰ μελέτης, ἱστορικῆς, κοινωνιολογικῆς ἢ ἐγκληματολογικῆς, γιὰ τὴ σύνταξη μιᾶς ποιητικῆς ἀνθολογίας ἢ ἐνὸς πληροφοριακοῦ βιογραφικοῦ ἔργου (π.χ. Who is Who κ.λπ.).

β) τὴν παροχὴ στοιχείων γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τῶν προσώπων ποὺ διαδραματίζουν ἓνα γενικὰ ἐνδιαφέροντα ρόλο στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, καὶ εἰδικότερα τῶν στοιχείων ποὺ παρέχουν στὸ κοινὸ τὴ δυνατότητα νὰ σχηματίσει μιὰ σαφὴ γνώμη γιὰ τὴν προσωπικότητά, τὶς ἱκανότητες καὶ τὶς συνήθειες τῶν προσώπων αὐτῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μερικὰ εἶναι πρότυπα πρὸς μίμηση καὶ ἄλλα πρότυπα πρὸς ἀποφυγὴ.

γ) τὴν παροχὴ πληροφοριῶν χρήσιμων γιὰ τὸν κοινωνικὸ ἔλεγχο ποὺ ἡ κοινωνία δικαιούται νὰ ἀσκεῖ, κατὰ τὶς γενικὰ παραδεκτὲς ἀντιλήψεις, στὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τῶν μελῶν τῆς.

δ) τὴν ἐνημέρωση τοῦ κοινοῦ γιὰ τὴν εἰκόνα (φωτογραφία κ.λπ.) καὶ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ ἐγκληματιῶν ἢ ἄλλων ἀτόμων ποὺ εἶναι ἐπικίνδυνα γιὰ τὴ δημοσίαι ἢ τὴν ἰδιωτικὴ ἀσφάλεια (π.χ. κακοποιῶν, ἀπατεῶνων κ.λπ.) κ.λπ.

ε) Τέλος ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ τῶν ἴδιων κριτηρίων, δηλαδὴ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος καὶ τῶν ἐπικρατουσῶν ἠθικῶν ἀντιλήψεων συνάγεται ὅχι μόνον πότε ἡ δημοσίευση στὸν τύπο εἰκόνων ἢ πληροφοριῶν γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ διαφόρων προσώπων εἶναι θεμιτὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ πότε εἶναι ἀθέμιτη καὶ ἀπαγορευμένη, πράγμα ποὺ συμβαίνει ὅταν ἡ δημοσίευση αὐτὴ δὲν ἐξυπηρετεῖ μιὰ εὐλογη ἀνάγκη⁵¹

50. Π.χ. γιὰ τὴν προσωπογραφία τῶν μελῶν μιᾶς πολύτεκνης οἰκογένειας, μιᾶς συμμορίας ἀνηλίκων, μιᾶς ὁμάδας ἀνέργων κ.λπ. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ προσωπογραφία ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν διαφόρων ἐποχῶν ἀπασχολεῖ πολλοὺς σύγχρονους ἱστορικούς· πρβλ. σχετικὰ τὸ νέο βιβλίον τοῦ André Mantouze, *Prosopographie du Bas-Empire, I, Afrique* 303 - 503 (Editions du C.N.R.S.) 1982, στὸ ὁποῖο γίνεται λόγος γιὰ 2.565 πρόσωπα, καὶ τὴ συνέντευξη τοῦ A. Mantouze στὴν ἐφημερίδα *Le Monde* τῆς 13 Μαρτίου 1983 (supplement au No. 11857) σ. XIII ἐπ.

51. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Hubmann, ὁ. π., (σημ. 41) § 56 3α σ. 259, τὸ κοινωνικὸ σύνολο δὲν ἔχει εὐλογο συμφέρον γιὰ τὴ δημοσίευση τῆς φωτογραφίας ἐνὸς ὑπουργοῦ στὴν ἀκρογιαλιά μὲ κολυμβητικὴ περιβολή.

τοῦ κοινοῦ γιὰ πληροφόρηση, ἀλλ' ἀποβλέπει στὴ σκανδαλοθηρία, στοὺς ἐκβιασμούς, στὴ διαφήμιση⁵² ἢ σ' ἄλλους ἰδιοτελεῖς σκοπούς.

Μὲ ὅσα ἀναπτύξαμε πιὸ πάνω, ἀφ' ἐνός, ἐπισημάναμε τὶς δυσκολίες τῆς ἐπιλύσεως τῆς συγκρούσεως μεταξὺ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ τῆς προστασίας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, δυσκολίες ποὺ ὀφείλονται κατὰ κύριο λόγο στὴν ἀοριστία τῆς ἐννοίας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ τῶν λοιπῶν ἐννοιῶν, ποὺ ἐμπλέκονται στὸ πρόβλημα αὐτό, καί, ἀφ' ἐτέρου, ἐκθέσαμε μερικὲς σκέψεις γιὰ τὶς γενικὲς ἀρχές, στὶς ὁποῖες πρέπει νὰ στηρίζεται ὁ δικαστὴς καὶ κάθε ἐφαρμοστής τοῦ δικαίου κατὰ τὴν προσπάθεια τῆς ἐπιλύσεως τῆς συγκρούσεως αὐτῆς. Βέβαια τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλο καὶ ἀκανθῶδες καὶ ἐμφανίζει πολλὰς πτυχές, ποὺ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ θίξουμε ἐδῶ. Πάντως, ὅσα εἶπαμε προηγουμένως γιὰ τοὺς περιορισμοὺς τοῦ τύπου ποὺ ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς, ἰσχύουν ἀναμφιβόλως καὶ γιὰ τὰ λοιπὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως (ραδιόφωνο, τηλεόραση), τὰ ὁποῖα μάλιστα τελοῦν ὑπὸ τὸν ἄμεσο ἔλεγχο τοῦ κράτους, πρὸς τὸ σκοπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς κοινωνικῆς τους ἀποστολῆς καὶ τῆς διασφαλίσεως τῆς ποιοτικῆς στάθμης τῶν ἐκπομπῶν (ὅπως ὀρίζει τὸ ἄρθρο 15 τοῦ Συντάγματος).

Θὰ τελειώσω τὶς σύντομες αὐτὲς σκέψεις μὲ τὶς ἀκόλουθες δύο συμπερασματικές παρατηρήσεις :

Ἡ πρώτη παρατήρηση εἶναι ὅτι ἡ προστασία τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ ἡ ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος κάθε ἀτόμου στὴ μόνωση, στὴ ψυχικὴ ἡρεμία, στὴν ἀνωνυμία, στὴν αὐτόβουλη διάπλαση τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κόσμου (ψυχικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ) ἐκφράζουν μιὰ θεμελιώδη ἀρχή⁵³ τοῦ σύγχρονου δικαίου, ἀποτελοῦν καρπὸ μακραιώνης ἐξελιξέως καὶ ἐπίτευγμα τοῦ νεότερου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ⁵⁴, τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ προασπίσουμε ἐναντίον ὅλων τῶν κινδύνων καὶ τῶν προσβολῶν ποὺ τὸ ἀπειλοῦν στὴ σύγχρονη τεχνολογικὴ ἐποχή.

52. Πρβλ. Κ. Σούρλα, 'Ερμ.ΑΚ, Εἰσαγ. ἄρθρ. 57 - 60 ἀριθ. 88 καὶ τὴν ἐκεῖ περὶ πτώση τῆς χρησιμοποίησεως τῆς εἰκόνας τοῦ ἡθοιοῦ Douglas Fairbanks γιὰ τὴ διαφήμιση οἰγαρέττων, βλ. ἐπίσης 'Εφ. Γενούης 13.1.1953, ΝοΒ 2 (1954) 87, 'Εφ. 'Αθ. 2149/1978, 'Αρμενόπουλος 32 (1978) 786.

53. Ὅπως τονίζει ὁ Rigau, ὁ.π., (σημ. 3), σ. 729 δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία χωρὶς τὴ δυνατότητα τῆς διαφυλάξεως τῆς ἀνωνυμίας καὶ τοῦ ἀπορρήτου.

54. Πρβλ. C. Aronstein, ὁ.π. (σημ. 3) σ. 369 ἐπ. καὶ ἰδίως σ. 371, 377, 393 ἐπ. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Aronstein, ὁ.π., σ. 390, ὁ Aldous Huxley, στὸ γνωστὸ του βιβλίον Brave New World Revisited (1960) προτείνει κατ' ἀναλογία πρὸς τὸ «Habeas Corpus» τοῦ 1215 νὰ συνταχθεῖ ἓνας Χάρτης γιὰ τὴν προστασία τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας (Habeas Mentem).

Μὲ τὴ δ ε ὕ τ ε ρ ῆ παρατήρηση θὰ ἐκφράσουμε μιὰ εὐχή, ποὺ ἔχει ἤδη διατυπωθεῖ καὶ ἀπὸ ἄλλους, τὴν εὐχή τῆς συντάξεως ἀπὸ τὶς οἰκεῖες ἐπαγγελματικές (δημοσιογραφικὲς κ.λπ.) ἐνώσεις ἐνὸς δεοντολογικοῦ κώδικα, ὁ ὁποῖος, στηριζόμενος στὶς ἰσχύουσες γενικὲς ἀρχὲς τοῦ δικαίου, στὴ νομολογία τῶν δικαστηρίων καὶ στὴν ἐμπειρία τῆς δημοσιογραφικῆς ζωῆς, καὶ ἔχοντας ὑπόψη τὴν ὑψηλὴ ἀποστολὴ τοῦ τύπου, θὰ περιλαμβάνει πρακτικὲς ὁδηγίες γιὰ τὴν τηρητέα συμπεριφορὰ στὶς περιπτώσεις τῆς δημοσιεύσεως πληροφοριῶν ἢ φωτογραφιῶν ποὺ εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ προσβάλουν τὸ ἀπόρρητο τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς. Μὲ τὴ σύνταξη τοῦ δεοντολογικοῦ αὐτοῦ κώδικα μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε ὅτι οἱ ἀθέμιτες προσβολὲς τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων ἀπὸ τὸν τύπο καὶ τὰ λοιπὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως θὰ μειωθοῦν σημαντικὰ καὶ ὅτι θὰ πραγματοποιηθεῖ βαθμιαῖα τὸ ἰδανικὸ τῆς ἐκούσιας συμμορφώσεως στὶς ἐπιταγὲς τοῦ νόμου καὶ τῆς ἠθικῆς, ἰδανικὸ ποὺ δίδασκε ὁ Δημόκριτος⁵⁵ στὴ γνωστὴ φράση «μὴ διὰ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ δέον ἀπέχεσθαι ἀμαρτημάτων» (ἀπόσπ. 41).

R É S U M É

I. Dans une 1ère partie, l'auteur met l'accent sur deux phénomènes sociologiques: d'une part à «l'émergence de la personne» (Durkheim), c.à.d. à la libération de l'individu des restrictions qui l'entouraient jadis (surtout avant la Révolution française) et, d'autre part, au rôle accru des masses populaires dans la vie sociale, qui s'est accompagné par un élargissement de la curiosité du public et par une multiplication des atteintes au secret de la vie privée par le moyen des procédés technologiques modernes (télé-objectif, micro-écouteur, micro-espion, procédés électroniques de détection etc.). Par suite de cette évolution, un conflit s'est produit entre deux droits fondamentaux, garantis par la Constitution: le droit au respect de la dignité de la personne et de sa vie privée, d'un côté, et la liberté de la presse et de l'information, de l'autre (V. art. 2, 8 et 14 de la Constitution hell. de 1975, les art. 8 et 10 de la Convention européenne des droits de l'homme). Pour résoudre ce problème il y a lieu: 1o de définir aussi exactement que possible la notion et les limites de la vie privée, et 2o d'établir les principes directeurs qui doivent présider à la solution de ce conflit.

55. Πρβλ. Κ. Χατζηστεφάνου, στὸν τόμο τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας: «Φιλοσοφία καὶ Πολιτική», ἐκδόσεις Καρδαμίτσα (1982) σ. 175 ἐπ., 178.

II. A cet effet, l'auteur passe en revue dans la 2e partie les définitions proposées par la doctrine et la jurisprudence des Etats-Unis d'Amérique (sur le «right of privacy») et des principaux pays européens. Il exprime finalement sa préférence pour les définitions qui font valoir l'élément social de la matière. En se fondant sur cet élément, il propose la définition suivante: La vie privée comprend tout le domaine des matières qui, selon les conceptions sociales dominantes et la volonté spécifique de l'individu intéressé, ont un caractère strictement personnel, c.à.d. des affaires dont la forme et le contenu sont exclusivement du for intérieur de chaque individu et dans lesquelles toute immixtion des tiers est défendue sans le consentement de l'intéressé.

III. La 3ème partie est consacrée à un exposé critique des trois théories développées à propos du conflit en question. a) La théorie qui nie la possibilité d'une solution générale—in abstracto— du problème et admet que ce conflit doit être résolu chaque fois ad hoc sur la base d'une comparaison et d'une pesée des intérêts opposés en cause (Güterabwegung). b) La théorie concernant les personnes célèbres ou d'actualité (hommes politiques, auteurs du cinéma, sportifs etc.), dont la vie privée présente un intérêt pour la publicité. c) La théorie qui préconise que le conflit en question doit être résolu en tenant compte des besoins légitimes d'information de la société. L'auteur adhère à cette théorie en observant qu'elle est de nature à permettre une meilleure application des deux précédentes. Il procède ensuite à une analyse sommaire des besoins d'information les plus courants de la société et clôt son étude par deux considérations: 1o Il souligne une fois de plus que le droit de la personne au respect de sa vie privée, de sa solitude, de son intimité constitue une conquête de la culture moderne et un droit fondamental qu'on doit protéger contre tous les dangers qui le menacent à l'époque technologique de nos jours. 2o Il exprime le vœu que les syndicats compétents des journalistes et du personnel de moyens de radiocommunication (T.V.) établissent un code de déontologie professionnelle comprenant des règles précises et des instructions pratiques dans le but de réaliser une protection efficace du respect de la vie privée et de prévenir ainsi toute atteinte illicite de ce droit fondamental de la part de la presse et des autres moyens de communication de masse (radio, T.V. etc).

Στὸ τέλος τῆς ἀνακοινώσεως τὸν λόγο ἔλαβε ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Γεώργιος Βλάχος** καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς :

Κύριε Πρόεδρε, κύριοι Συνάδελφοι, δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐπεκταθῶ στοὺς ἐπαίνους τοὺς ὁποίους ἐπέσυρε ἡ ἀνακοίνωση τοῦ κ. Μιχαηλίδη - Νουάρου καὶ τοὺς ὁποίους συμμερίζομαι ἀπολύτως : ἡ ἐπιστημονικὴ πληρότητα, ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀρτιότητα καὶ κομψότητα χαρακτηρίζουν, πράγματι, τὴν ἐργασία τοῦ κ. Συναδέλφου. Περιορίζομαι νὰ Σᾶς κάνω κοινωνοὺς μερικῶν ἀπὸ τὶς σκέψεις ποὺ μοῦ προκάλεσε ἡ ὁμιλία του.

Πρῶτα-πρῶτα, καθόσον ἀφορᾷ στὸ ἱστορικὸ πλάτος καὶ βάθος τοῦ συζητουμένου δικαιώματος, θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω ὅτι, εἶναι μὲν ἀκριβὲς ὅτι ἡ νομολογιακὴ προστασία του χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀλλ' ὅτι, στὴν οὐσία, τὸ δικαίωμα τοῦτο διεπλάσθη διὰ μέσου μακρᾶς ἰδεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἐξελίξεως ποὺ χαρακτηρίζει ἰδιαίτερα τὸ νεώτερο εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ. Γιὰ νὰ περιορισθῶ σὲ μία μόνο ἀναφορά, ἐπικαλοῦμαι, στὸ σημεῖο αὐτὸ τὰ ὅσα πολὺ ἀξιόλογα ἔγραψε ὁ Montesquieu στὸ «Πνεῦμα τῶν Νόμων» σχετικὰ μὲ τὴν διάκριση ἀνάμεσα στὴν «ἐλευθερία τοῦ πολίτη» (la liberté du citoyen) «καὶ τὴν «ἐλευθερία κατὰ τὸ Σύνταγμα» (la liberté d'après la Constitution). Ἡ τελευταία, εἶναι ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία ἐνῶ ἡ πρώτη ἀφορᾷ σὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ ποὺ περιλαμβάνει ἡ ἔννοια τῆς ἰδιαίτερης, ἐσωτερικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀτόμου — ποὺ ἐπισημαίνονται ἀπὸ τὸν πολὺ περιεκτικὸ ὅρο τῆς «intimité». Αὐτὸς ὁ κύκλος ἀγαθῶν, λέγει ὁ Montesquieu, πρέπει νὰ προστατεύεται ἔναντι τῶν ἐξωτερικῶν ἐπεμβάσεων εἴτε τῆς ἐξουσίας, εἴτε τῶν ἄλλων ἀτόμων, κατὰ τρόπον ποὺ νὰ ἐπιτρέπει στὸ ἄτομο νὰ αἰσθάνεται τὴν ἐσωτερικὴν γαλήνην ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν εὐδαιμονίαν. Τὸ ἰδεῶδες αὐτό, νομίζω, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ νεωτέρου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ κορυφώνεται σήμερα μὲ τὴν παράλληλη διακήρυξιν — καὶ ἀπὸ τὸ Σύνταγμά μας — τοῦ δικαιώματος τῆς προσωπικότητος.

Ὅπωςδὴποτε, παραμένει ἀκριβὲς ἐκεῖνο ποὺ ἐπесήμανε ἤδη ὁ κ. Μιχαηλίδης - Νουάρου, ὅτι δηλαδὴ τὸ δικαίωμα προστασίας τῆς «ἰδιωτικῆς ζωῆς» παρουσιάζει σημαντικὴ ρευστότητα. Θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω σὲ ὅσα εἶπε ἐπ' αὐτοῦ, ὅτι δὲν εἶναι μόνον οἱ κοινωνικο-οικονομικὲς ἢ οἱ τεχνολογικὲς ἐξελίξεις ποὺ δημιουργοῦν αὐτὴ τὴν ρευστότητα, ἀλλὰ καὶ οἱ παράλληλες ἐξελίξεις καὶ μεταβολὲς ποὺ παρατηροῦνται στὸν τομέα τῶν ἰδεολογιῶν καὶ στὴ νομοθεσία. Γιὰ νὰ ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα, ἡ «intimité» τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἐπηράζεται ἀπὸ τὴν ἐνίσχυση τῆς προστασίας τῶν τέκνων καὶ τῆς συζύγου ποὺ χαρα-

κτηριζεί το σύγχρονο δίκαιο. Τίθεται, φυσικά, ἐδῶ, ἓνα ἐρώτημα ὡς πρὸς τὴ σημασία τῶν νομοθετικῶν ἐπεμβάσεων σὲ σχέση μετὰ τὰ δικαιώματα προστασίας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ τῆς προσωπικότητος.

Ἐνα ἄλλο σημεῖο ἐπάνω στὸ ὁποῖο θὰ ἤθελα νὰ σταθῶ, εἶναι ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς «intimité» δὲν ἀπειλεῖται μόνο ἀπὸ τὸν «τύπο» ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς κάθε λογῆς ἐπεμβάσεις στὴ σφαῖρα τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ διάφορα κέντρα ἐξουσίας, ἰδιαίτερα ἀπὸ μέρους τῶν φορέων τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἡ ἀπειλὴ στὸν τομέα αὐτὸν εἶναι τόσο μεγάλη ὥστε νὰ ἀπαιτεῖται σήμερα νὰ λαμβάνονται ὄχι ἀπλῶς ἀπαγορευτικὰ - κανονιστικὰ μέτρα ἀλλὰ καὶ ὀργανωτικὰ - προληπτικὰ ποὺ νὰ περιστέλλουν ἐκ τῶν προτέρων τέτοιες ἐπεμβάσεις. Ὑπενθυμίζω, στὸ σημεῖο αὐτὸ τὴ λειτουργία, στὴ Γαλλία, μιᾶς «Ἐπιτροπῆς τῆς πληροφορικῆς» (Commission de l'Informatique) ποὺ ἐκπληρώνει μίαν ἀποστολὴ αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Τέλος, ἃς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ παρατηρήσω ἀκόμη, σὰν συνέχεια καὶ προέκταση τῆς προηγουμένης παρατηρήσεώς μου, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς προστασίας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου ἀπέναντι στὸν ὑπὸ στενὴ ἔννοια «τύπο» εἶναι σήμερα ἄρρηκτα συνδεδεμένο μετὰ τὸ ρόλο ποὺ διαδραματίζουν τὰ κρατικὰ μέσα ἐνημερώσεως, ἡ τηλεόραση καὶ τὸ ραδιόφωνο. Ὅταν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ κάποιου ἐγκλήματος ἢ σοβαροῦ συμβάντος, βλέπουμε νὰ εἰσχωροῦν στὰ ἄδυνα τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου τὰ ἡχητικὰ ἢ τηλεοπτικὰ μηχανήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους καὶ νὰ ἀνιστοροῦν ὁλόκληρο τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν οἰκογενειῶν, διερωτᾶται κανεὶς τί ἀπομένει ἀκόμη ἀπὸ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς καὶ διερωτᾶται ἀκόμη πῶς θὰ εἶναι δυνατόν, ὑπὸ τὶς συνθῆκες αὐτές, νὰ ὑπαχθεῖ σὲ κάποια αὐστηρὴ δεοντολογία ὁ ἰδιωτικὸς τομέας τῆς δημοσιογραφίας.

Σταματῶ, ὅμως, ἐδῶ γιὰ νὰ μὴ καταχρασθῶ περισσότερο τὸν πολύτιμο χρόνον τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας. Εὐχαριστῶ, Κύριε Πρόεδρε.